БУТУН ДУНЁ ПРОЛЕТАРЛАРИ, БИРЛАШИНГИЗ!

ТОШКЕНТ ҲАҚИҚАТИ

ЎЗБЕКИСТОН КП ТОШКЕНТ ОБЛАСТЬ ВА ШАҲАР КОМИТЕТЛАРИ, МЕҲНАТКАШЛАР ДЕПУТАТЛАРИ ОБЛАСТЬ ВА ШАҲАР СОВЕТЛАРИНИНГ ОРГАНИ

9-ЙИЛ ЧИҚИШИ
№ 52 (2085).
13 МАРТ
СЕШАНБА
1962 ЙИЛ
БАҲОСИ 2 ТИЙИН

КПСС Марказий Комитети қаттиқ ишонч билдирадики, колхозчилар, совхоз ишчилари, мутахассислар, олимлар, саноат ходимлари, коммунистлар ва комсомоллар, барча совет кишилари қишлоқ хўжалигининг ҳамма тармоқларини зўр куч билан юксалтиришга, халқ учун маҳсулотларни мўл-кўл қилишга эришиш йўлида ўзларининг куч ва ғайратларини аямайдилар.

ЖАНГОВАР ИШГА, ЎРТОҚЛАР!
КОММУНИЗМ ҒАЛАБАСИ САРИ, ОЛҒА!

ҚИШЛОҚ ХЎЖАЛИГИНИ ЗЎР КУЧ БИЛАН ЮКСАЛТИРИШГА ЭРИШИШ — БУТУН ПАРТИЯНИНГ, БУТУН ХАЛҚНИНГ ИШИ!

Колхозчиларга, совхоз ишчиларига, қишлоқ хўжалик мутахассисларига, олимларга, саноат ходимларига, коммунистлар ва комсомолларга, Совет Иттифоқининг барча меҳнаткашларига

КПСС МАРКАЗИЙ КОМИТЕТИНИНГ МУРОЖААТИ

Қадрли ўртоқлар!

Коммунистик жамиятнинг шонли қурувчилари!

Совет Иттифоқи Коммунистик партияси Марказий Комитетининг Пленуми яқиндагина ўз ишини тамомлади. Пленум КПСС Марказий Комитетининг Биринчи секретари ўртоқ Н. С. Хрушчевнинг «Коммунистик қурилишнинг ҳозирги босқичи ва партиянинг қишлоқ хўжалигига раҳбарликни яхшилаш соҳасидаги вазифалари» тўғрисидаги докладини тинглади, муҳокама қилди ва якдиллик билан маъқуллади. Пленум КПСС Марказий Комитетининг қарорини қабул қилди. Бу қарорда қишлоқ хўжалигининг барча тармоқларини янада юксалтириш соҳасида партия XXII съездининг тарихий қарорларини ва КПСС янги Программасини амалга ошириш йўлидаги кечиктириб бўлмайдиган ва муҳим тадбирларни белгилади.

КПСС Марказий Комитети Пленумининг қарори қишлоқ хўжалигини ҳар томонлама юксалтиришга, коммунизмнинг моддий-техника базасини яратиш программасини муваффақиятли бажаришга, халқ фаровонлигини оширишга, ҳар бир совет кишисининг бахт-саодатини таъминлашга қаратилган.

Совет халқи партия XXII съездидан кейинги биринчи йил — 1962 йилни меҳнат соҳасида катта ғалабалар билан нишонлашга, етти йилликнинг тўртинчи йили топшириқларини муваффақиятли бажаришга қатъий бел боғлади. Шу йилнинг дастлабки ойларидаёқ топшириқдан ташқари кўп миқдорда саноат маҳсулотлари, халқ истеъмол буюмлари ишлаб чиқарилди. Қишлоқ меҳнаткашлари катта муваффақиятлари билан Ватанни қувонтиришга интилмоқдалар.

Совет Иттифоқи Коммунистик партияси қишлоқ хўжалигини ривожлантиришга, дон, гўшт, сут, пахта, қанд лавлаги, сабзавот етиштиришни ва халққа керакли бошқа маҳсулотларни етиштиришни кўпайтириш тўғрисида ғамхўрлик қилишга ҳамиша зўр эътибор бериб келмоқда. Партия қишлоқ хўжалигига доир туб масалалар билан бундан буён ҳам қатъият билан шуғулланади.

Саноатимиз яхши ишламоқда. Кейинги йилларда биз қишлоқ хўжалиги соҳасида ҳам жиддий муваффақиятларга эришганлигимиз совет кишиларига маълум. Мамлакатда озиқ-овқат маҳсулотлари ишлаб чиқариш анча кўпайди. Қишлоқ хўжалигининг муваффақиятларга эришганлиги шак-шубҳасиздир. Бироқ, партия халққа шуни очиқдан-очиқ айтадики, қишлоқ хўжалигини ривожлантириш суръатлари саноатнинг ўсиш суръатларидан ҳали ҳам кейинда қолмоқда ва аҳолининг ўсиб бораётган талабларига жавоб бермаётир. Қишлоқ хўжалиги экономикамизнинг шундай бир тармоғидирки, унинг ишидаги муваффақиятларини ҳам, камчиликларинь ҳам ҳар бир совет кишиси кун сайин сезиб туради. Магазинларда озиқ-овқат маҳсулотлари кўп бўлса, халқ бу маҳсулотлар билан тўлиқ таъминланган бўлса, демак қишлоқ хўжалик ишлаб чиқариши ҳам яхши йўлга қўйилган бўлади.

Қудратли, биринчи даражали саноат бўлмаса коммунизм қуриб бўлмайди. Юксак даражада ривожланган қишлоқ хўжалиги бўлмаса ҳам коммунизмга эришиб бўлмайди. КПСС Программасида бундай дейилади: «Қудратли саноат билан бир қаторда, равнақ топаётган, ҳар томонлама ривожланган ва сермаҳсул қишлоқ хўжалигини вужудга келтириш — коммунизм қурилишининг зарур шартидир».

Ўртоқ Н. С. Хрушчевнинг докладида, КПСС Марказий Комитети март Пленумининг қарорида таъкидланадики, совет халқи шу йилнинг ўзида ва яқин йиллар мобайнида қишлоқ хўжалик маҳсулотлари етиштиришни кескин суратда кўпайтиришга эришиш учун, аҳолининг бу маҳсулотларга бўлган эҳтиёжларини тўла қондириш учун ҳамма имкониятларга эга.

Бизнинг мамлакатимиз замонавий саноатни вужудга келтиришга қарор қилган вақтда социализм душманлари Совет мамлакатининг буни қилишга қурби етмайди, деб ғазабланиб бақирган эдилар. Лекин совет кишилари қудратли социалистик саноатни вужудга келтирдилар ва душманларнинг бундай пайғамбарлигининг шармандасини чиқардилар. Эндиликда, коммунизм душманлари: Ҳа, тўғри, Совет Иттифоқи биринчи даражали саноатни вужудга келтирди, бироқ унинг қишлоқ хўжалиги соҳасидаги камчиликларни бартараф қилиши ва қишлоқ хўжалик маҳсулотлари мўл-кўллигини яратишдек катта вазифани яқин йилларда ҳал этиши қийин деб айтмоқдалар.

Бироқ совет халқининг кучлари ва имкониятлари битмас-туганмасдир. Бизнинг социалистик қишлоқ хўжалигимиз ғоят катта имкониятларга эга. Кўп вақт ўтмай душманларимиз шармандаю-шармисор бўладилар ва совет халқи уларнинг яна шармандасини чиқаради.

Қадрли ўртоқлар! СССРда коммунистик қурилишнинг КПСС XXII съезди қабул қилган улуғ Программаси амалга ошириладиган биринчи кўклам келаётир. Мамлакатимизда коммунистик қурилишнинг ана шу муҳим ва масъулиятли пайтида КПСС Марказий Комитети сиз, қадрли ўртоқларга, колхозчилар, совхоз ишчиларига, мутахассисларга, олимларга, саноат ходимларига, коммунистлар ва комсомолларга мурожаат қилиб, **сизларни шу йилнинг ўзида ва яқин йилларда ҳар бир республика, ўлка, областда, ҳар бир район, колхоз ва совхозда ҳамма турдаги қишлоқ хўжалик маҳсулотлари етиштиришнинг кескин суратда ва зўр куч билан ўсишини таъминлаш учун энг кўп куч-ғайратингизни сарф қилишга чақиради.**

КПСС XXII съезди, партия Программаси илгари сурган ва КПСС Марказий Комитетининг март Пленуми қарорларида яна таъкидланган вазифаларни ҳал этиш учун қишлоқ хўжалик меҳнаткашларида имкониятлар борми? Ҳа, имкониятлар бор.

Бизнинг қишлоқ хўжалигимизда қобилиятли ташкилотчилар ва мутахассислар, ишлаб чиқариш илғорлари — новаторларининг ғоят катта армияси меҳнат қилмоқда. Ҳозирги замон фани ва техникасининг катта ютуқлари қишлоқ хўжалик меҳнаткашларининг ихтиёрига бериб қўйилган. Эндиликда давлат қишлоқ хўжалигига кўпроқ ёрдам бера олади.

Энди гап, давлат томонидан қишлоқ меҳнаткашларига ҳозирги кунда берилаётган ва эртаги кунда янада кўпроқ даражада бериладиган ҳамма воситалардан моҳирлик билан фойдаланиш ҳақида бормоқда. Эндиликда гап ишни ташкил қила билиш ҳақида, қишлоқ хўжалигига раҳбарлик даражаси тўғрисида, аввало, қишлоқ хўжалик ишлаб чиқаришида бевосита банд бўлган совет кишиларининг фидокорона меҳнати ҳақида бормоқда. Ўртоқ Н. С. Хрушчевнинг докладида техника етишмаганлиги учун маккажўхорини йиғиб олишда болта-тешадан фойдаланилиши ёмон бир нарса, аммо мавжуд техника одамларнинг беғамлиги ва ношудлиги орқасида занглаб ётгани ҳолда, болта-тешадан фойдаланиш яна ҳам ёмонроқ, деб айтилди. **Қишлоқ хўжалик ишлаб чиқаришининг даражаси, оқибат натижада техникадан қандай фойдаланишга, фан ютуқлари ва илғор тажрибанинг ишлаб чиқаришга қандай жорий қилинишига боғлиқ.**

КПСС Марказий Комитетининг Пленумида колхоз ва совхозларнинг ишлаб чиқариш фаолиятидаги, илмий муассасаларнинг, партия, совет, қишлоқ хўжалик ва тайёрлов органларининг ишидаги камчиликлар принципиал танқид қилинди. Қишлоқ хўжалигига раҳбарликни яхшилаш, ердан тўғри фойдаланиш тўғрисидаги масала айниқса кескин қилиб қўйилди. Ер — умумхалқ бойлигидир ва у бера оладиган ҳамма нарсани ундан олишимиз лозим.

Деҳқончиликнинг ўт-далали системаси қишлоқ хўжалигимизни ривожлантиришда, маҳсулот етиштиришни кўпайтиришда катта тўсқинлик қилди. Ўт-далали системанинг жорий қилинганлиги неча ўн миллионлаб гектар унумдор ерларнинг аслда бўш ётишига, кам маҳсулот беришига олиб келди. Биз ердан у кишиларга бера оладиган ҳамма нарсани тўлиқ ололмай келдик.

Экин майдонларининг янги структурасини, энг сермаҳсул экинларни кенг жорий қилиш учун, маҳсулот бирлигига меҳнат ва маблағ энг кам сарфланганн ҳолда, ҳар гектардан энг кўп маҳсулот олинишн учун актив кураш олиб боришни ўт-далали системага қарама-қарши қилиб қўйиш керак.

КПСС Марказий Комитети Пленуми қишлоқ хўжалигини ривожлантиришдаги кўпгина камчиликлар, шу жумладан, ўт-далали системанинг ёйилиши ҳам бизда қишлоқ хўжалик ишлаб чиқаришини бошқаришнинг яхши ўйлаб чиқилган аниқ системаси бўлмаганлиги сабабли рўй берди деб таъкидлади. Энди партия раҳбарликнинг шундай формалари ва методларини ишлаб чиқдики, бу формалар ва методлар колхоз ва совхозларнинг ишлаб чиқариш фаолиятини йўналтиришга ва ташкил қилишга имкон беради. Саноатни бошқаришнинг қайта қурилганлиги халқ хўжалигини ривожлантиришда қандай натижалар берган бўлса, қишлоқ хўжалигини бошқаришнинг КПСС Марказий Комитети март Пленуми белгилаб берганидек қайта қурилиши ҳам бизга шундай жуда катта натижалар беради.

Қишлоқ хўжалигини бошқаришни қайта қуриш бутун мазмуни билан қишлоқ хўжалик ишлаб чиқаришига раҳбарликнинг конкрет бўлишига қаратилган. Партия янги тузиладиган қишлоқ хўжалик органларидан қоғозбозликни эмас, мажлисбозликни эмас, ваъдалар ва яхши тилакларни эмас, балки конкрет, малакали раҳбарлик қилишни, иш ҳақида кун сайин ғамхўрлик қилишни талаб этади.

Партия ҳозирги вақтда қишлоқ хўжалиги соҳасида қандай асосий вазифаларни илгари сурмоқда? Партия шу йилнинг ўзида ва яқин йилларда қишлоқ хўжалик меҳнаткашларидан нималарни кутади?

Бутун қишлоқ хўжалик ишлаб чиқариши асосларининг асоси бўлган дон етиштиришни бутун чоралар билан кўпайтириш аввалгидек ҳозир ҳам энг муҳим вазифа бўлиб қолади.

КПСС Марказий Комитети партия ва комсомол ташкилотларини, колхоз ва совхоз раҳбарларини, агрономларни, механизаторларни, барча колхозчиларни ва совхоз ишчиларини буғдой, маккажўхори, нўхат, тариқ, гречиха ва бошқа донли ҳамда дон-дуккакли экинларнинг ҳосилдорлигини ошириш учун оммавий ҳаракатни авж олдириб юборишга чақиради. Ҳар бир колхоз ва совхозда буғдой ва бошқа донли экинлардан гектарига 20-25 центнердан, маккажўхоридан гектарига 50 центнердан, нўхат ва хашаки дуккакли экинлардан гектарига 20-30 центнердан ҳосил олинишига эришишни мақсад қилиб қўйиш зарур.

Чорвачиликни ривожлантириш соҳасида колхоз ва совхозлар олдида ғоят муҳим вазифалар турибди. Шунга эришмоқ керакки, 1962 йилнинг ўзида ва яқин йилларда колхоз ва совхозлар гўшт ва сутни кўпроқ етиштирадиган бўлсинлар, аҳоли бу маҳсулотларни йил сайин тобора кўпроқ миқдорларда олиб турсин. Чорвачиликни тезроқ ривожлантириш учун нима керак? Шуни қаттиқ эсда тутиш зарурки, асосий, ҳал қилувчи нарса — ем-хашакдир. Ем-хашак бўлса, чорва ҳам бўлади, чорва бўлса гўшт ҳам, сут ҳам ёғ ҳам бўлади. Думбул сўтали маккажўхори ва силосбоп хашаки дуккакли экинлар, қанд лавлаги ва нўхат энг асосий хашаки экинлардир.

КПСС Марказий Комитети колхозчиларга, совхоз ишчиларига, хўжаликларнинг мутахассислари ва раҳбарларига, ажойиб қишлоқ механизаторларимизга мурожаат қилади:

— Сермаҳсул экинлар — маккажўхори, нўхат, хашаки дуккакли экинлар, молга едириш учун экиладиган қанд лавлаги майдонларини кенгайтирингиз, бу экинларни экиш, парвариш қилиш ва йиғиб олишнинг механизациялашган усулларини кенг жорий қилингиз, уларни етиштириш учун меҳнат ва маблағ сарфлашни камайтирингиз;

— Ҳар гектардан 300-500 центнердан сўтали маккажўхори кўк пояси, ҳар гектардан 200-300 центнердан силосбоп хашаки дуккакли экинлар, ҳар гектардан 200-250 центнердан қанд лавлаги олиш учун курашингиз. Яқин йилларда ҳайдаладиган ерларнинг ҳар юз гектарига ҳисоблаганда 75 центнердан гўшт ва қишлоқ хўжалигига яроқли бошқа ерларнинг ҳар юз гектарига ҳисоблаганда 16 центнердан гўшт етиштирилишига эришиш учун курашингиз.

Чорвадор ўртоқлар! Совет халқи учун мумкин қадар кўпроқ мол гўшти, чўчқа гўшти, қўй гўшти, парранда гўшти, сут, тухум ва бошқа маҳсулотлар бериш сизларнинг бурчингиздир. Чорвадор қайси тармоқда меҳнат қилмасин, у фан ютуқларидан, илғор тажрибадан энг самарали фойдаланиши, хўжаликни тежамли, мақсадга мувофиқ равишда олиб бориб, меҳнат ва маблағ энг кам сарфланганн ҳолда, энг кўп маҳсулот чиқишига эришуви лозим.

Тез етиладиган чорвачиликка алоҳида эътибор бериш керак. Ўз хўжаликларингиз ҳайдаладиган ерларнинг ҳар бир-икки гектарига ҳисоблаганда камида бир чўчқани боқиб семиртириб, давлатга сотишига эришингиз.

Ватанимиз пахтакорлардан, зиғиркор ва канопкорлардан, картошка ва сабзавот етиштирувчилардан, боғдорлар ва токчилардан, лавлагизорларда ва чойзорларда ишлаётган меҳнаткашлардан янги катта муваффақиятлар кутмоқда. Техника экинлари, сабзавот, мева, резавор ва узум етиштиришнинг янада кўпайтирилишига эришиш, маҳсулот сифатини яхшилаш керак.

КПСС Марказий Комитети қуйидаги вазифани қўйди: Ҳар бир колхоз ва совхозда гектарига камида 25 центнердан пахта, гектарига 200-250 центнердан қанд лавлаги, гектарига 5-6 центнердан зиғир толаси, гектарига 20 центнердан кунгабоқар уруғи, гектарига 120-200 центнердан картошка, гектарига 250-300 центнердан сабзавот ҳосили олиш учун кураш олиб бориш керак. Совет кишиларининг дастурхонида хилма-хил ва яхши сифатли сабзавотлар, мевалар, резаворлар, асал янада кўпроқ бўлиши учун зарур бўлган ҳамма ишларни қилайлик!

Қадрли ўртоқлар! Колхоз ва совхозлар кўкламги дала ишлари фаслига кирмоқдалар. Халқ ўртасида: «Баҳорнинг бир куни йилга татийди» дейишади. КПСС Марказий Комитети қишлоқ механизаторларини, барча колхозчиларни, совхоз ходимларини, партия, совет, касаба союз ва комсомол ташкилотларини, колхоз ва совхозларнинг, ремонт корхоналарининг раҳбарлари ва мутахассисларини кўкламги экишга яхшироқ тайёргарлик кўришга куч-ғайратларини қаратишга, техникани яхши ремонт қилишга, уруғликни тайёрлашга, органик ва минерал ўғитларни кўпроқ тўплаш ва улардан яхшироқ фойдаланишга, кўкламги экиш, экинларни парвариш қилиш ишларини муваффақиятли ўтказишга, ҳосилни ўз вақтида ва нобуд қилмай йиғиштириб олишга чақиради.

Қадрли ўртоқлар, 1962 йилда ҳар бир колхоз ва совхознинг белгиланган планларни сўзсиз бажариши ҳамда далачилик ва чорвачилик маҳсулотлари етиштиришни кўпайтириш ишига муносиб ҳисса қўшиши учун зарур бўлган ҳамма чораларни кўрайлик. Барча колхоз ва совхозлар маҳсулот етиштиришни кўпайтириш учун катта имкониятларга эгадирлар. Бу имкониятларни узоқ келажакда эмас, балки ҳозирнинг ўзида, шу йилнинг ўзида ишга солиш керак.

Колхоз ва совхозларда талайгина машиналар, ёмон ремонт қилинганлиги ва уларга яхши қаралмаганлиги, механизатор кадрларнинг малакаси паст бўлганлиги сабабли ишлатилмаётганлигига тоқат қилиб туриш мумкин эмас. Тракторлар, комбайнлар ва бошқа ҳамма машиналардан фойдаланишда ва уларни ремонт қилишда қаттиқ тартиб ўрнатиш, техникани эҳтиёт қилмайдиган, машина ва ускуналарнинг бекор туришига йўл қўядиган кишиларга нисбатан тоқат қилмаслик керак. Мавжуд техниканинг ҳаммасидан тўғри, ғоят унумли фойдаланиш, илғор механизаторлардан намуна олиш қишлоқ хўжалик ходимларининг ва аввало механизаторларнинг вазифасидир.

КПСС Марказий Комитети партия, касаба союз ва комсомол ташкилотларини, колхоз ва совхозларнинг раҳбарларини, агрономларни, зоотехникларни, инженерларни, механизаторларни, қишлоқ хўжалигидаги барча меҳнаткашларни **ҳамма хўжаликларда, бригадаларда, фермаларда илғор тажрибани дадил ва қунт билан жорий қилишга, жамоат ишлаб чиқаришини чинакам илмий асосда олиб боришга** чақиради.

Илғор тажрибани ва фан ютуқларини жорий қилиш, техникадан яхши фойдаланиш шунчаки ихтиёрий бир иш эмас, балки хўжаликка раҳбарликнинг зарур шартидир. Ишни шундай ташкил қилиш керакки, илғор совхоз ишчиларининг ва колхозчиларнинг, энг яхши механизаторларнинг муваффақиятлари бутун коллективга ёйилсин, илғор хўжаликларнинг коллективлари эришган марраларга эса ўртача ва қолоқ колхоз ва совхозлар ҳам эриша олсин. Шундай қилиш керакки, машъаллар тобора кўпаяверсин, улар барча қишлоқ хўжалик меҳнаткашлари учун тобора ёрқин нур сочиб турсин! Илғор тажрибани пропаганда қилиш мунтазам, ҳар томонлама бўлиши ва ҳамма воситалар билан олиб борилиши лозим.

Фан ходимлари! Деҳқончилик ва чорвачиликни ривожлантиришнинг туб масалаларини дадил ишлаб чиқингиз, мўл ҳосил олинишига, чорвачиликнинг юксак маҳсулдорлигига эришишда, ернинг ҳар гектаридан энг кўп миқдорда маҳсулот олишда колхоз ва совхозларга актив ёрдам берингиз.

Қишлоқ хўжалик ишлаб чиқаришини зўр куч билан юксалтириш — бутун партиянинг, бутун совет халқининг ишидир. Ана шу ҳаётий муҳим вазифани ҳал этишда ишчилар, инженерлар, техниклар — социалистик саноатнинг ҳамма ходимлари жуда катта ёрдам беришлари лозим.

КПСС Марказий Комитети ишчиларни, инженерларни, техникларни, конструкторларни, саноат корхоналарининг раҳбарларини, халқ хўжалиги кенгашларининг ходимларини **янги, мукаммалроқ ва юксак унумли ишлайдиган қишлоқ хўжалик машиналари ва қуроллари конструкцияларини яратиш ва уларни ишлаб чиқаришни тезлаштиришга, қишлоқ хўжалик машиналари, ускуналари, минерал ўғитлар ва бинокорлик материаллари ишлаб чиқарадиган янги қувватларни тезроқ ишга туширишга, қишлоқ хўжалигининг заказларини ўз вақтида бажаришга** чақиради.

Мамлакатнинг олий ва ўрта ўқув юртлари йил сайин қишлоқ хўжалигининг ўн минглаб ёш мутахассисларини тайёрлаб чиқармоқда. Уларнинг кўпчилиги колхоз ва совхозларда яхши ва астойдил ишлаб, ишлаб чиқаришнинг моҳир ташкилотчилари бўлдилар, халқ ўртасида ҳаққоний ҳурмат қозондилар, лекин бизда юқори малакали мутахассислари бўлмаган хўжаликлар ҳали анча бор. Айни вақтда кўпгина қишлоқ хўжалик мутахассислари турли муассасаларда ишламоқда, улар ишлаб чиқаришдан ажралиб қолган, мутахассисларнинг бир қисми эса, ҳатто, ўз ихтисосидан бошқа иш билан банд.

Партия Марказий Комитети сизларга, муассасаларда ишлаётган агроном ва зоотехник, ветеринария врачи, инженер ва техник-механизатор, экономист-ташкилотчи ўртоқларга мурожаат қилиб, **халқ олдидаги юксак бурчингизни ҳис қилишга, бевосита ишлаб чиқаришда ишлаш учун колхоз ва совхозларга, бригада ва фермаларга боришга, ўз билимларингиз ва тажрибангизни қишлоқ хўжалигини юксалтириш йўлида сарф этишга** чақиради.

Баъзи республикалар, ўлка ва областлардаги, айниқса қўриқ районлардаги колхоз ва совхозларда ишчи кучлари, айниқса малакали кадрлар етишмайди. Марказий Комитет шаҳар ва ишчи посёлкаларининг йигит ва қизларини ишлаш учун колхоз ва совхозларга боришга даъват қилади. Далаларда ва фермалардаги меҳнат — олижаноб ва шарафли меҳнатдир.

Миллион-миллион кишилар ўз бурчларини шараф билан адо этмоқдалар, юксак онглилик кўрсатмоқдалар, ижтимоий меҳнатда актив қатнашмоқдалар. Бироқ, колхоз ва совхозларда дангасалар, юлғичлар, чайқовчилар, халқ мулкини талон-тарож қилувчилар ҳали тугагани йўқ. Колхоз ва совхоздан кўпроқ нарса юлиб олиб, ўз меҳнатларини камроқ сарфлашга ҳаракат қилаётган кишилар ҳали бор. Социалистик мулкни талон-тарож қилувчи ҳар қандай кишиларга қарши, жамият ҳисобига, соф виждонли кишиларнинг меҳнати ҳисобига яшамоқчи бўлаётган дангасаларга қарши қатъий кураш эълон қилиш керак.

Партия ходимларнинг ўз меҳнати натижаларидан, маҳсулот етиштиришни кўпайтиришдан моддий манфаатдорлиги принципини изчиллик билан амалга оширишга қанчалик катта аҳамият бераётганлиги маълум. Қишлоқ хўжалигини тағин ҳам зўр куч билан юксалтириш вазифаси ҳал қилинаётган ҳозирги вақтда Марказий Комитет колхозчиларнинг, совхоз ишчиларининг, мутахассисларнинг ўз меҳнатлари натижаларидан моддий манфаатдорлиги принципини амалга ошириш зарурлигини яна таъкидлаб ўтади.

Меҳнатга ҳақ тўлашни оширишнинг йўли яхши маълум. Бу йўл, аввало, жамоат хўжалигида маҳсулот етиштиришни кўпайтириш, маҳсулотнинг сифатини ошириш, маҳсулот бирлигига меҳнат ва маблағ сарфлашни кескин суратда камайтириш, жамоат мулкини эҳтиёт қилишдир. Меҳнатга ҳақ тўлашни ошириш ва қишлоқ меҳнаткашларининг моддий фаровонлигини юксалтириш сари худди ана шу йўлдан оғишмай бориш керак. **Яхшироқ меҳнат учун, кўпроқ миқдорда маҳсулот етиштирганлик учун кўпроқ ҳақ тўлашдан** иборат асосий принципга қаттиқ риоя қилиш керак.

Қадрли ўртоқлар!

Қишлоқ хўжалигини янада зўр куч билан ривожлантириш коммунизмнинг жуда муҳим маррасидир, бу маррани биз бутун партиянинг, бутун халқнинг кучи билан, совет тузумининг бутун куч-қудрати билан эгаллашимиз лозим. Қишлоқ хўжалигида ишловчи ҳар бир меҳнаткаш ажойиб рус олими И. В. Мичуриннинг қуйидаги сўзларини эсида тутсин: «Биз табиатдан хайр-эҳсон кутиб туролмаймиз: ундан ҳамма нарсани ундириб олиш бизнинг вазифамиздир».

Қишлоқ хўжалик ишлаб чиқаришини юксалтиришдаги муваффақиятларимиз бизларга, совет кишиларининг шавқатли меҳнатига, қишлоқ хўжалигидаги ҳар бир меҳнаткашнинг юксак онглилиги, интизомлиги ва уюшқоқлигига боғлиқдир. Кичик сойлардан тўлиб оқаётган дарёлар ва денгизлар пайдо бўлганидек, коммунистик мўл-кўлчилик ҳам ҳар бир совет кишисининг меҳнати билан ҳосил бўлади. Белгиланган мақсадга эришиш йўлида кўпроқ ташаббус ва қатъият, ишда фаросат ва ижодий жасорат, янги, илғор нарсаларга нисбатан коммунистик идрок кўрсатиш керак.

Қишлоқда коммунистлар ва комсомолларнинг катта армияси яшамоқда ва ишламоқда. Қишлоқ партия ва комсомол ташкилотларининг сафлари кейинги вақтда анча ўсди, уларнинг жанговарлик қобилияти ошди.

Коммунистлар ва комсомоллар! Сизларнинг ўрнингиз мамлакатимизда қишлоқ хўжалик маҳсулотлари мўл-кўллигини яратиш учун курашувчиларнинг олдинги сафларидадир. Юксак ғоявийлик ва онглилик, уюшқоқлик, ишчанлик, қатъият ва меҳнатда қаттиқ интизом коммунистларга ва комсомолларга хос хислатлар бўлиши лозим. Камчиликларга нисбатан муросасиз бўлингиз, эскириб қолган, умри битган ҳамма нарсаларни, олға боришимизга халақит берадиган ҳамма нарсаларни дадиллик билан улоқтириб ташлангиз.

Коммунистик партияга, қаҳрамон халқимизга кўпгина катта ва мураккаб вазифаларни ҳал қилишга, анча қийинчиликларни бартараф қилишга тўғри келди. Ҳозирги вақтда бизнинг мамлакатимиз шундай юксакликка кўтарилдики, бу чўққидан коммунизмнинг порлоқ уфқлари кўриниб турибди. Ленин партияси раҳбарлигида шаҳдам қадам ташлаб ўзининг гўзал коммунистик истиқболи сари бораётган совет халқи ҳар қачондагидан кўра жипслашган ва монолитдир.

КПСС Марказий Комитети қаттиқ ишонч билдирадики, колхозчилар, совхоз ишчилари, мутахассислар, олимлар, саноат ходимлари, коммунистлар ва комсомоллар, барча совет кишилари қишлоқ хўжалигининг ҳамма тармоқларини зўр куч билан юксалтиришга, халқ учун маҳсулотларни мўл-кўл қилишга эришиш йўлида ўзларининг куч ва ғайратларини аямайдилар.

Жанговар ишга, ўртоқлар!

Коммунизм ғалабаси сари, олға!

Совет Иттифоқи Коммунистик партиясининг Марказий Комитети

СОВЕТ ХАЛҚИ ҚИШЛОҚ ХЎЖАЛИГИНИ ЯНАДА РИВОЖЛАНТИРИШ ПРОГРАММАСИНИ МУВАФФАҚИЯТЛИ БАЖАРАДИ

КПСС Марказий Комитетининг Пленумида 1962 йил 9 мартда

ЎРТОҚ Н. С. ХРУШЧЕВНИНГ ЯКУНЛОВЧИ СЎЗИ

Ўртоқлар! Қишлоқ хўжалик ишлаб чиқаришини янада юксалтиришнинг партия XXII съездида қабул қилинган программаси йигирма йиллик даврни ўз ичига олади. Биз бу программани 1980 йилда бажаришимиз лозим. Бу — катта муддат. Бемалол айтиш мумкинки, саноат ишлаб чиқаришининг программаси сингари бу программамиз ҳам бажарилибгина қолмасдан, шу билан бирга ошириб ҳам бажарилади.

Ҳозирча бизда айрим қишлоқ хўжалик маҳсулотлари, айниқса чорвачилик маҳсулотлари етишмай турибди. Халқимиз чорвачилик маҳсулотлари билан анча яхши таъминланаётганлигини ҳис қилмоғи учун бу йилни ва яқин йилларни бурилиш йилларига айлантиришни таъминлайдиган ҳамма чораларни кўриш керак. Бунинг учун бизда барча имкониятлар бор. Бизнинг колхозларимиз ва совхозларимиз ўсиб ва мустаҳкамланиб бормоқда. Давлат қишлоқ хўжалигини ривожлантирмоқ учун катта моддий ва техника воситалари ажратиб бермоқда. Колхозларга ва совхозларга техника, минерал ўғитлар, гербицидлар билан бериладиган ёрдам йилдан-йилга кўпайтирила беради.

Бироқ, қишлоқ хўжалик меҳнаткашлари ва, аввало, республикалар, ўлкалар, областлар ҳамда районларнинг раҳбарлари шуни яхши тушуниб олишлари кераккки, қишлоқ хўжалигига ёрдамни кучайтириш соҳасида мўлжалланаётган чоралар ҳозирги вақтда саноатни ривожлантиришга ва мамлакат мудофаасини мустаҳкамлашга зарар етказган ҳолда маблағларни қишлоқ хўжалигига олиб беришини билдирмайди.

Совет Иттифоқининг қудратини, унинг мудофаасини мустаҳкамлаш бизнинг энг муҳим вазифамиздир ва биз бу вазифамизни оғишмай бажара берамиз. Бу — социалистик давлатимиз ҳаёт-мамотининг, уни ривожлантиришнинг ва у эришадиган муваффақиятларнинг негизини ташкил этувчи асосдир.

Социализм ва коммунизм қуришда, ўз Ватанимизни ва бошқа социалистик мамлакатларни империализмдан ҳимоя қилишда тарих Совет Иттифоқига, бизнинг партиямизга, бизнинг халқимизга етакчи ролни бериб қўйган. Совет Иттифоқи меҳнаткашлари мамлакатимиздаги коммунистик қурилишнинг қардош социалистик мамлакатлар учун, ўз озодлиги ва мустақиллиги йўлида курашаётган ҳамма халқлар учун бўлган тарихий аҳамиятини яхши тушунадилар.

Қишлоқ хўжалик маҳсулотлари етиштиришни шу йилнинг ўзидаёқ кескин кўпайтирайлик!

Партия ва ҳукумат саноатни тўхтовсиз ривожлантириш, мамлакат мудофаасини мустаҳкамлаб бориш билан бирга қишлоқ хўжалиги учун ҳам етарли маблағлар топадилар ва ажратиб берадилар. Лекин ҳозир энг асосий ва кечиктириб бўлмайдиган вазифа шуки, техника ва ускуналардан яхшироқ фойдаланишга эришиш, колхозлар ва совхозларда меҳнатни яхши ташкил этиш ва шу тариқа колхозлар ва совхозлар қўлида ҳозир мавжуд бўлган мана шу техника негизида қишлоқ хўжалик маҳсулотлари етиштиришни тез кўпайтириш керак.

Бу, ўртоқлар, жуда муҳим вазифадир. Акс ҳолда мана энди бизга фалонча машина беришади, ана шунда ҳаммаёқ маъмурчилик бўлиб кетади, деб бутун умидни қўшимча ёрдамга, янги техникага боғлаб қўйиш мумкин. Колхозлар ва совхозлардаги машиналарнинг бекор туриб қолишига, занг босиб ётишига, улардан унумсиз фойдаланилишига йўл қўйиш ярамайди.

Ҳозир биз ишнинг мана шу томонига алоҳида эътибор беришимиз лозим, чунки колхозлар ва совхозлар қўлида бўлган техника қишлоқ хўжалик маҳсулотлари етиштиришни анча кўпайтиришимизга имконият беради. Ёшларимиз ва ўрта ёшдаги кишиларимиз орасидан шу қадар кўп ажойиб ходимлар ўсиб етишганки, шулар орасидан кадрларни тўғри танлаб олиб ҳамда ҳамма колхозлар ва совхозларда механизатор кадрларни ўқитиб ва тайёрлаб, мавжуд машиналар билан катта ҳажмдаги ишларни бажаришимиз мумкин. Умумий чақириқлар билан чекланиб қолмасдан, балки ўзимизнинг имкониятларимизни кўришимиз ва бу имкониятлардан моҳирлик билан фойдалана билишимиз лозим. Қишлоқ хўжалик ходимларининг эътиборини мен, аввало, ана шу масалага жалб қилмоқчиман.

Менинг бу гапим қишлоқ хўжалиги учун қўшимча моддий ва техника воситалари ажратиб бериш тўғрисида докладда айтиб ўтилган гаплардан маълум даражада воз кечаётганлигимни билдирмайди. Йўқ, қишлоқ хўжалигига ёрдамни кучайтириш масаласини ҳал қилиш керак ва бу масала албатта ҳал қилинади. Лекин такрор айтаманки, ўртоқлар, аввало, қишлоқ хўжалигидаги бор техникадан моҳирлик билан фойдаланиш керак. Қўшимча равишда бериладиган ёрдам эса, колхозлар ва совхозларнинг техника базасини тағин ҳам кўпроқ кучайтиради ҳамда қишлоқ хўжалиги олдига қўйилган вазифаларни ҳал қилишни жадаллаштиради.

Қишлоқ хўжалигини ривожлантириш суръатлари Коммунистик партия Программасида қўйилган вазифаларга мос бўлиб тушиши лозим. Олдиндан шуни айтиб ўтиш мумкинки, қишлоқ хўжалигини ривожлантиришдаги имкониятларимизни тўла ҳисобга олмаган эканмиз деб эҳтимол, бир неча йилдан кейин ҳатто ўзимизни койиб юрармиз. Келгусида айрим ёшлар бизни мамлакатимиз ва халқимизнинг имкониятларини унчалик реал равишда ҳисобга олмаган экансиз ва шу сабабли ўзингизнинг жуда катта имкониятларингиздан камроқ вазифани ўз олдингизга қўйган экансиз, деб ҳатто айблашлари мумкин.

Биз бундай танқидга қўшиламиз. Биз ҳам имкониятларимиз ҳақиқатан жуда катта эканлигини ва бу имкониятлар планларимизда мўлжалланганига қараганда кўпроқ ишлар қилишимизга имкон беришини кўриб турибмиз. Айни вақтда шуни жуда аниқ ва равшан қилиб айтмоқ кераккки, бизнинг Программамизда қишлоқ хўжалигини ривожлантириш соҳасида мўлжалланган даража мамлакатимизни коммунизмни асосан қуриб битказиш, қишлоқ хўжалик маҳсулотларини мўл-кўл қилишни таъминлаш учун лозим бўлган юксакликка кўтаради. Бинобарин, Программа топшириқларининг ошириб бажарилиши ёки қишлоқ хўжалигини ривожлантириш соҳасидаги вазифаларни ҳал қилишнинг жадаллаштирилиши халқимиз учун, коммунистик жамият қуришнинг улуғ иши учун фақат манфаат етказади. **(Гулдурос қарсаклар).**

Колхозларимиз ва совхозларимизда бўлган техникага ва қишлоқ хўжалигидаги механизация даражасига таяниб туриб, қишлоқ хўжалик маҳсулотлари етиштиришни ҳозирнинг ўзидаёқ анча кўпайтиришга эришиш мумкинми? Ҳа, мумкин, ўртоқлар!

Бу хулосани исботламоқ учун бундай бир мисолни айтиб бермоқчиман. Биз етакчи экинлардан бири тариқасида маккажўхори экмоқдамиз. Маккажўхори — инсоният учун катта неъматдир. Бу қимматли экинни моҳирлик билан экиб, парвариш қилиш мамлакатга, халққа катта бойлик келтиради. Америка Қўшма Штатларини олиб қаранг. У қишлоқ хўжалик ишлаб чиқариши юксак даражада ривожланган мамлакат. Лекин американликларнинг маккажўхориси бўлмаса, улар оч қолади. Латин Америкаси мамлакатларида ҳам маккажўхорининг аҳамияти жуда катта.

Совет давлатимизнинг асосчиси Владимир Ильич Ленин маккажўхорининг қимматига юксак баҳо берган эди. 1921 йилдаёқ у маккажўхори экиладиган майдонларни ҳар томонлама кенгайтиришни, маккажўхорини пропаганда қилмоқ ва деҳқонларга маккажўхори экишни ўргатмоқ учун аниқ ва пухта ўйланган чораларни ишлаб чиқишни зўр бериб тавсия қилган эди. Ленин бу қимматли экинни экиб етиштириш билан ҳамиша шуғулланиш кераклигига партиянинг, Советларнинг, планлаштирувчи органларнинг эътиборини кўп марталаб жалб қилган эди. Совет ҳокимиятининг дастлабки йилларида бу ишга ҳам яхши негиз солинган эди. Кейинчалик маккажўхори билан шуғулланишни йиғиштириб қўйдилар, бу эса қишлоқ хўжалигига катта зарар етказди.

Кейинги вақтларда партиямиз маккажўхорининг катта имкониятларини кўрсатиб бериб, уни экишни кенгайтиришга жиддий киришди. Биз маккажўхорининг жуда қимматли сифатларини, бу экин қуруқ дон ҳолидагина эмас, шу билан бирга унинг пояларидан ва думбул сўталаридан қилинган силос ҳолида ҳам чорва моллар учун жуда яхши озуқа эканлигини билиб олдик. Мамлакатимизнинг кўпчилик районларида маккажўхори дони пишиб етилмайди, шу сабабли мамлакатимизнинг географик шароитини ҳисобга олиб, чорва моллар учун асосий озуқа тариқасида маккажўхори силоси тайёрлаш мақсадида бу экинни экишни кенгайтириш йўлини тутдик.

Маккажўхоридан шундай фойдаланилган тақдирда бу экинни бутун Совет Иттифоқи территориясида муваффақиятли етиштириш мумкин. Энди буни мамлакатнинг турли зоналаридаги минг-минглаб хўжаликларнинг тажрибаси исбот қилди. Гектар бошига маккажўхоридан кўра кўпроқ озуқа бирлиги берадиган бошқа экин борлигини биз ҳозирча билмаймиз. Маккажўхори билан бир қаторда қанд лавлагининг ҳам қимматли хусусиятлари бор. Булар бир-биридан фарқ қиладиган экинлар бўлса ҳам, лекин бу экинларни бир-бирига қарама-қарши қилиб қўйиб бўлмайди, аксинча бу экинлар бир-бирини тўлдиради.

Бизнинг энг яхши кишиларимиз, қишлоқ хўжалик илғорлари — колхозчилар, совхозларнинг ишчилари, агрономлар, зоотехниклар маккажўхори моҳирлик билан парвариш қилинган тақдирда бу экин Совет Иттифоқининг ҳамма районларида жуда яхши ҳосил беражагини кўрсатдилар. Энди бу нарса тажрибада исботланган, буни рад қилиб бўлмайди!

Мен бу масалага тўхталиб ўтаётганлигимнинг сабаби шуки, чорвачилик маҳсулотлари етиштиришни кўпайтиришга даъват қилиш ва бу проблемани ҳал қилишнинг реал йўлларини кўрмаслик умумий гап сотиш бўлур эди, бўлар-бўлмасга: «Қани, қани... менинг орқамдан, олға!», деб бақира берадиган енгилтак нотиқлар услубида умумий даъватлар қилиш билан шуғулланиш бўлур эди. Агар сиз шундай нотиқдан, хўш, сизнинг орқангиздан қаёққа борар эдик, ишни олға силжитмоқ учун нималар қилайлик ва қандай иш қилайлик, деб сўрасангиз, сизга у, буни тузукроқ тушунтириб беролмайди. Бундай вайсақиликка қарши кескин кураш олиб бориш керак.

Партия халқни қишлоқ хўжалигини жадал ривожлантиришга чақираётган экан, у, мақсадга эришишнинг, қийинчиликларни енгишнинг, Программада мўлжалланган топшириқларни бажарибгина қолмасдан, шу билан бирга ошириб бажаришнинг йўлларини ҳам кўрсатиб беради. Биз чорвачиликни тез юксалтиришга чақириш билан бирга, аввало, маккажўхорини ва бошқа қимматли экинларни жорий қилиш асосида мустаҳкам ем-хашак базаси вужудга келтириш кераклигини айтмоқдамиз. Шу билан бирга биз ҳосилдорликнинг энг юқори даражасини эмас, балки баъзан ҳатто ем-хашак экинларининг имкониятларига нисбатан энг кам даражани кўрсатмоқдамиз.

Масалан, биз маккажўхорининг гектаридан силос бостирмоқ учун ўрта ҳисобда 300-500 центнер ҳосил етиштириш вазифасини қўймоқдамиз. Орёл областидан бўлган ўртоқ П. Е. Сапунов: Нега сиз унчалик катта бўлмаган бундай кўрсаткичларни айтаяпсиз, ўтган йил мен ўзим маккажўхорининг ҳар бир гектаридан силосбоп 1218 центнер ҳосил ва 62 центнердан дон етиштирган эдим-ку, дейиши мумкин. Ёки Забайкальенинг хийла совуқ райони бўлган Читадаги ўртоқ А. Г. Лисичников кўрсатган намунани олиб кўринг. У маккажўхорининг ҳар гектаридан 1.225 центнердан силосбоп ҳосил олди. Бунақа мисолларни кўплаб келтириш мумкин.

Биз маккажўхорининг ҳар бир гектаридан камида 300 центнер, айрим районларда эса 500 центнер силосбоп ҳосил олиш вазифасини қўймоқдамиз. Кўрсаткичларнинг орасидаги фарқ нега бу қадар катта, деб савол беришлари мумкин. Бунга жавобан шуни айтиш мумкинки, турли зоналарнинг конкрет шароитини ҳисобга олиш керак.

Агар Украинадаги, айниқса унинг ўрмон-чўл зонасидаги ёки Полесьедаги колхозчиларга, шунингдек Курск, Воронеж, Орёл, Тамбов областларидаги ҳамда қора тупроқ зонасининг бошқа областларидаги колхозчиларга, айниқса Шимолий Кавказдаги колхозчиларга, сизлар ҳам маккажўхорининг ҳар бир гектаридан 300 центнер силосбоп ҳосил олишингиз керак, деб айтиладиган бўлса, бу билан биз конкрет шароитни билмаганлигимизни ва айрим районларнинг имкониятларига тўғри баҳо бераолмаслигимизни кўрсатган бўлур эдик. Бу районларда маккажўхоридан анча кўпроқ ҳосил олиш мумкин.

Образли қилиб айтганда, биз юк кўтармоқ учун елкамизни тутиб бераётган эканмиз, шу юкнинг оғирлигини аниқ ҳисобга олишимиз, шу оғирликни кўтара оламизми, ёки бу юкнинг оғирлигидан белимиз қайишиб кетиб, уни кўтара олмай қоламизми, деб ўзимизнинг кучимизни аниқ билишимиз керак. Аммо, биз ҳозир кўтармоқчи бўлиб турган юкимизнинг унчалик оғир эмаслигини биламиз, елкамиз бу юкни кўтара олади. Ҳатто айтишим мумкинки, бизнинг елкамиз бундан каттароқ юкни, ҳозир кўтармоқчи бўлган юкимизга қараганда кўпроқ юкни ҳам кўтара олади! **(Гулдурос қарсаклар).**

Ҳозир бизнинг колхозларимиз ва совхозларимизда бўлган техника билан маккажўхори ва бошқа экинлардан ем-хашак етиштиришни икки баравар кўпайтириш мумкинми? Ҳеч шубҳасиз мумкин. Биз буни нимага асосланиб айтяпмиз? Биз буни конкрет маълумотларга, колхозлар ва совхозларнинг маккажўхори етиштиришдаги иш тажрибаларини анализ қилишга асосланиб айтяпмиз.

Ўтган йили бутун мамлакатда 14 миллион гектар ердаги маккажўхори силос бостирмоқ учун ўриб-йиғиб олинди: маккажўхорининг ҳар бир гектаридан ўрта ҳисобда 132 центнер ҳосил етиштирилди. Бу ҳосилни маккажўхоридек экин учун муносиб ҳосил деб бўладими, ахир? Бу билан маккажўхорининг имкониятларидан лоақал ярмиси фойдаланилди деб бўладими, ахир? Йўқ, бу маккажўхоридек экинда бўлган имкониятларнинг фақат тўртдан бир қисми, бешдан бир қисмидир. Худди шундай техника ёрдами билан, лекин ишларни сифатлироқ бажариб, кадрларни яхшироқ тайёрлаб, маккажўхорини экиш ва уни парвариш қилишга сарфланган худди шу меҳнатнинг ўзи билан, лекин хийла малакалироқ меҳнат қилиб, икки-уч баравар кўп ҳосил олиш мумкин бўлур эди.

Ҳосилни икки бараваргина кўпайтиришни олиб кўрайлк. Хўш, бунинг натижаси нима бўлади? 132 ни иккига кўпайтирсангиз, бир гектардан олинадиган силосбоп маккажўхори 264 центнер бўлади. Бу ҳосил ҳам энг кам ҳосил бўлади, албатта. Ҳатто шундай ҳосил билан ҳам ем-хашак миқдорини бир йўла икки баравар кўпайтирган бўламиз. Лекин ҳамма колхозлар ва совхозлар маккажўхоридан бундан кўра кўпроқ ҳосил олишлари мумкин ва лозим.

Илғорларнинг тажрибаси асосида маккажўхорини тўғри парвариш қилишни одамларга ўргатиб бўлганимиздан кейин, ана ўшанда маккажўхорининг ҳар бир гектаридан 132 центнердан силосбоп ҳосил оладиган кишини топмоқ учун конкурс эълон қилишга тўғри келиб қолса керак. Маккажўхорининг ҳосили мана шундай кам бўладиган бўлса, у шу қадар сийракланиб кетади ва маккажўхорининг бир тупи билан иккинчи тупи орасидаги майдон шу қадар кенгайиб кетадики, унинг орасида ҳатто бекинмачоқ ўйнаш ҳам мумкин бўлиб қолади.

Маккажўхорининг ҳосили уни ким экишига ва ким парвариш қилишига боғлиқ бўлади. Бир хил ернинг ўзидан айни бир хил техника ёрдами билан турли хил ҳосил олиш мумкин.

Бу ерда сўзга чиққан баъзи ўртоқлар: биз маккажўхори экин майдонини кенгайтирамиз, дейишди. Бу ниятга қарши чиқиб бўлмайди, лекин мен маслаҳат бериб шуни айтмоқчиманки, аввало, ҳар бир гектардан кўпроқ ҳосил олишни ўрганиб олинглар, ана шунда сизларнинг ҳар бир гектарингиз кам ҳосил олинаётган уч-беш ва ҳатто ўн гектар ердаги маккажўхорига қараганда кўпроқ ҳосил бериши мумкин. Ҳозиргина мен айтиб ўтганимдек, биз мамлакатда ўтган йили маккажўхорининг ҳар бир гектаридан ўрта ҳисобда 132 центнердан силосбоп ҳосил олдик, ўртоқ Сапунов эса 1.218 центнердан ҳосил олди. Демак, Сапуновнинг бир гектари ўртача ҳосил олинган деярли ўн гектар ерга тенг бўлиб қолди, деса бўлади.

Ёки Тошкент областининг «Политотдел» колхозидаги Люба Ли бригадасининг намунали ишини олиб кўринг. У маккажўхорининг ҳар бир гектаридан қарийб 2000 центнердан силосбоп ҳосил олмоқда. Аммо, худди мана шундай суғориладиган ерларда бошқа баъзи колхозлар маккажўхорининг ҳар гектаридан атиги 150 центнердан ҳосил олишяпти. Мана энди гектаридан олинаётган 2.000 центнер билан 150 центнерни ўзларингиз таққослаб кўринг!

Нега шундай аҳвол содир бўляпти? Ҳамма гап одамларнинг маҳоратига, меҳр-муҳаббат билан ишлашига, ғайратига боғлиқ. Ўтган йил мен бир совхознинг жуда тажрибали директорини маккажўхоридан кам ҳосил олаётганлиги учун зона кенгашида танқид қилиб ўтган эдим. Унинг фамилиясини яна такрорлаб ўтирмайман. Ҳосилнинг бундай кам олинганига нима сабаб бўлганлиги эса очиқ кўриниб турибди: деҳқонлар илгари маккажўхорини қандай экишган бўлса, совхозда ҳам уни худди шу тарзда экишган эди. Деҳқон экин экишдан олдин шапкасини қўлига олиб, юзини қиблага ўгириб бир чўқиниб олар, сўнгра эса, экинни экиб бўлиб, энди буёғи худонинг ўзига ҳавола, деяр эди. Худонинг ҳиммати маълум. Деҳқон қандай ишлаган бўлса, худо ҳам унинг ишига яраша берар эди. Танқиддан кейин совхоздаги аҳвол ўзгарди: маккажўхорига кўпроқ ғамхўрлик қилинадиган бўлиб қолди, маккажўхорининг ҳосили ошди.

Ҳозир биз бутунлай бошқа шароитда яшаб турибмиз, ҳозир бизнинг маданиятимиз ҳам бошқача, хўжаликни бошқариш тартибимиз ҳам бошқача. Бизнинг одамларимиз табиатнинг сирларини билиб олишди, ҳамма нарсани қандайдир номаълум куч яратиб беради, деган нотўғри тасаввурдан одамларимиз халос бўлди. Бизнинг замонавий техникамиз бор, биз илмий билимлар билан қуролланганмиз, қишлоқ хўжалигининг ишлаб чиқарувчи кучларини муваффақиятли ривожлантирмоқ учун бизда ҳамма имкониятлар бор.

Ҳозир энг муҳими шуки, одамларни тўғри уюштириш, техникадан, ҳар бир хўжаликнинг барча имкониятларидан моҳирлик билан фойдаланиш ва шу тариқа шу йилнинг ўзидаёқ қишлоқ хўжалик маҳсулотларини анча кўпроқ етказиб бериш керак. Энди, ўртоқлар, шундай шартлашиб олайлик: техника етишмайди, деган важларни камроқ гапириб, колхозлар ва совхозларда бўлган машиналардан тўла ва яхшироқ фойдаланиш тўғрисида кўпроқ ғамхўрлик қилайлик. «Қани, бер!» деб талаб қила бериш учун унчалик кўп ақл керак эмаслиги ўзларингизга маълум. Аммо, ҳар бир хўжаликнинг имкониятларидан оқилона фойдаланмоқ учун эса ақлни ишга солиш, одамларни танлаб олиб, уларга иш ўргатиш, ерни яхши билиш, техникадан моҳирлик билан фойдалана билиш, уруғликларни, ўғитларни тахт қилиб қўйиш, ҳамма ишларни юқори сифатли қилиб ўтказиш керак.

Колхозлар ва совхозларнинг транспорт воситалари тўғрисида, тракторларга ва автомашиналарга прицеплар ишлаб чиқариш тўғрисида алоҳида гапириб ўтиш керак. Украина Компартияси Марказий Комитетининг секретари ўртоқ О. И. Ивашченкодан шу масала юзасидан хат олдим. Шу хатда у қишлоқ хўжалиги учун тракторлар ва автомобиллар ишлаб чиқаришни кўпайтириш билан бир қаторда, прицепларни ҳам кўпроқ ишлаб чиқариш керак, деган масалани қўйган. Ўртоқ Ивашченко прицеплар ишлаб чиқарадиган иккита ихтисослаштирилган завод қуришни таклиф қилган.

Биз трактор паркини, айниқса ғилдиракли тракторларни кўпайтириш тўғрисида гапирганимизда, бу тракторлардан ер ҳайдаш ва экинларни парвариш қилиш ишларидагина фойдаланиб қолмасдан, шу билан бирга бу тракторларни юкларни ташимоқ учун ҳам ишлатиш кераклигини назарда тутаётирмиз. Шундай қилиш иқтисодий жиҳатдан фойдали бўлади, чунки техникадан яхшироқ фойдаланишга, унинг умрини бекор ўтказмасликка имкон беради.

Лекин прицеплар тиркаб ишлатиладиган автотранспортни кўпайтиришга ҳам эътибор бериш керак. Колхозлар ва совхозларда транспорт воситалари етарли бўлмаганлиги натижасида ҳатто ҳозир мавжуд бўлган техника ҳам кўпинча бекор туради, донни, силосни, картошка, лавлаги ва бошқа маҳсулотларни ташиб олиш кечиктириб юборилияпти.

Бу масалага шунинг учун ҳам алоҳида эътибор бериш кераккки, ишлаб чиқариш ҳажми кўпая бериши билан транспорт воситаларига эҳтиёж ҳар бир хўжаликда тобора кўпая беради.

Мавжуд техникадан фойдаланиб, ҳатто сарфланаётган меҳнатнинг миқдорини кўпайтирмасдан, балки фақат унинг сифатини яхшилаш билангина ем-хашак миқдорини кўпайтириш мумкин, деб айтаётган эканмиз, бу масаланинг бир томонидир. Чунки у ёки бу экинни экиб парвариш қилишга жисмоний меҳнат ва машина меҳнати сарф қилинганидан кейин ундан кам ҳосил олинганлиги сарфланган меҳнат сифати паст бўлганлигининг, меҳнатнинг малакаси паст бўлганлигининг натижасидир, холос. Маҳсулотни ташиш тўғрисида гап борганида масаланинг бошқа томони назарда тутилиши керак. Бунда маҳсулотнинг миқдори билан транспорт воситаларининг миқдори бир-бирига бевосита боғлиқдир. Маҳсулот қанча кўп ишлаб чиқарилган бўлса, уни ташиб олмоқ учун шу қадар кўп транспорт воситаси керак бўлади.

Биз силос бостирмоқ учун маккажўхоридан олинадиган ялпи ҳосилни ҳеч бўлмаганда икки баравар кўпайтириш вазифасини қўймоқдамиз. Демак, силосбоп ҳосилни ташиб олмоқ учун қилинадиган ишнинг ҳажми ҳам икки баравар кўпаяди. Қанд лавлаги тўғрисида ҳам худди шу гапни айтиш мумкин. Ишнинг манфаатлари автомашиналар, тягачлар, уларга тиркаб ишлатиладиган прицепларни қишлоқ хўжалик эҳтиёжлари учун кўпроқ ишлаб чиқаришни қатъий талаб қилмоқда.

Шу билан бирга, қанд лавлагини далада ғарам қилиб қўйишни, маккажўхорининг пояларини ва сўталарини даланинг ўзида силос қилиб бостириб қўйишни ҳам яхшироқ ўйлаб кўришга тўғри келади. Ҳосилни ўриб-йиғиб олиш вақтида, транспортчиларнинг сўзи билан айтганда, уни ташиб олиш масофаси қисқароқ бўлиши керак. Дуруст, бундай қилинганида ем-хашакни ташишга, уни қайта юклашга бирмунча қўшимча меҳнат сарф бўлади, лекин бунинг эвазига, биз вақтдан ютамиз. Ҳосилни йиғиб-териб олиш ишлари қизғин бораётган пайтда биз камроқ транспорт билан маккажўхори, қанд лавлаги ҳосилини тезроқ йиғиштириб олишимиз мумкин, техниканинг бекор туриб қолишига йўл қўймаймиз.

Маълумки, картошкани омборларда сақлашга қараганда уни бир жойга уйиб устини ёпиб қўйиб сақлаш арзонга тушади. Картошка омборларда сақланганида температуранинг ўзгариб туриши картошкага ёмон таъсир қилади, картошканинг бузилганларини вақти-вақти билан ажратиб олиб туриш керак бўлади. Яхши уйиб қўйилган картошка эса, то усти очилмагунча бузилмай ёта беради. Чамамда, куз фаслида озуқа экинларининг кўпроқ қисмини даланинг ўзида уйиб қўйиб сақлаб, қиш келганида эса уларни фермаларга ташиб олиш керак.

Минерал ўғитлар ишлаб чиқариш масаласига жиддий эътибор бериш лозим. Биз Марказий Комитет Президиумида бу тўғрида фикрлашиб олдик. Химия саноатини янада ривожлантириш вазифаларини яна бир марта муҳокама қилмоқ учун партия Марказий Комитетининг Пленумини чақиришга ёки кенгаш ўтказишга тўғри келса керак.

Химия саноати масаласини бундан тўрт йил муқаддам Марказий Комитет Пленумида муҳокама қилган эдик. Шундан бери катта иш қилинди. Шунинг учун ҳам қилинган ишларни якунлаб олиш мақсадга мувофиқ бўлади. Энди биз мамлакатнинг химия саноати маҳсулотларига бўлган эҳтиёжини яхшироқ ва тағин ҳам конкретроқ биламиз. Шу сабабли, химия саноатини тағин ҳам тез суръатлар билан ривожлантиришга эришмоғимиз зарур. Партия Марказий Комитети бу иш билан шуғулланади, қўйилган вазифалар қандай ҳал қилинаётганлигини текшириб чиқади. Республикалар, ўлкалар ва областларнинг партия ташкилотлари, халқ хўжалиги кенгашлари ҳам қишлоқ хўжалигига, шунингдек бутун халқ хўжалигига зарур бўлган минерал ўғитлар, гербицидлар ва бошқа химиявий воситаларни ишлаб чиқаришни кучайтиришга эътибор беришлари лозим.

Бироқ, шуни унутмаслик кераккки, минерал ўғитлар ишлаб чиқаришни ташкил этиш вақтни талаб қилади. Аммо, ўғитлар бизга ҳозир керак. Шу сабабли, органик ўғитларни тўплашга киришиш даркор. Ҳар бир колхоз ва ҳар бир совхозда ўзининг гўнг, торф компостлари ва гўнг-тупроқ компостлари сингари маҳаллий ўғитлар ишлаб чиқара оладиган ўзига хос фабрикаси бўлиши мумкинку, ахир. Хуллас, тупроққа ўғитларни кўпроқ солиш, дон ва техника экинларининг ҳосилини ошира бериш учун ҳамма имкониятлардан кенг фойдаланиш керак.

Қишлоқ хўжалигини бошқаришнинг баъзи бир ташкилий масалалари

Қишлоқ хўжалигини бошқаришнинг баъзи бир ташкилий масалаларига яна бир марта тўхталиб ўтишга рухсат бергайсиз. Партия Марказий Комитетига бир хат келди. Рост, бу хатга имзо қўйилмаган, лекин хатнинг авторлари ўзларини биз Краснодар ва Ставрополь ўлкаларидаги район партия комитетларининг секретарларимиз дейишибди. Райкомларнинг секретарлари менга мурожаат қилиб, тахминан мана шундай гапларни ёзишибди:

— Сиз район партия комитетининг секретари бўлиб ишлагансиз. Биз Сизга районларнинг эҳтиёжини биладиган ўз ҳамкасбимиз деб **(залда жонланиш)** мурожаат қилаяпмиз, бизнинг аҳволимизни тушунинг ва овозимизга, «нажот» деган сўзимизга қулоқ солинг. **(Залда хушчақчақлик).**

Хат авторларининг илтимоси нима денг?

«Районларимизда, — дейилади хатда, — район ер бўлими бўлиши керак. Вивескаси нима бўлса ҳам майли, хоҳланг бошқарма, трест деб ёки бошқа бир ном билан атанг, аммо бу ташкилотнинг ўзи мазмунан район ер бўлими бўлмоғи керак. Районларимизда райижрокомлар ҳузурида (район молия бўлими, район халқ маорифи бўлими, район савдо бўлими, район маданият бўлими сингари) конституцион бўлим бўлиши, ана шу бўлим райижрокомга бўйсуниши ва райижроком раҳбарлиги остида колхоз ва совхозларда қишлоқ хўжалиги ишлаб чиқаришини ташкил қилишга доир масалаларни ҳал қилиб бериши, яъни қишлоқ хўжалиги билан шуғулланувчи район штаби сифатида иш кўриши лозим».

Қисқаси, хат авторлари: бизга район ер бўлими ташкил қилиб беринг, иннайкейин район ташкилотларининг қўлидан нима иш келишини бир кўрсатиб қўяйлик, деб талаб қилишибди! **(Залда жонланиш).**

Ана шу хатга жавоб бермоқчиман. Ўртоқлар, гап район ер бўлимида эмас. Районларимизда ер бўлимлари бўлган эди, лекин бу нарса қишлоқ хўжалигининг аҳволига таъсир қилдими, ахир колхоз ва совхозлар ишлаб чиқаришни ташкил қилишда конкрет ёрдам олдиларми? Йўқ, колхоз ва совхозлар район ер бўлимидан дастуриламаллар ва кўрсатмалардан бўлак ҳеч нарса олганлари йўқ. Мана шунинг учун ҳам район ер бўлимлари тугатилди.

Қишлоқ хўжалигига райондаги ишнинг аллақандай бир қисми деб қараш ярамайди. Қишлоқ хўжалиги — бутун ишлаб чиқариш ҳаётимизнинг энг асосий томонларидан биридир. Яхши ривож топган замонавий қудратли саноатни барпо қилмай туриб, коммунизмни қуриб бўлмайди. Аммо, ҳар тарафлама равнақ топган қишлоқ хўжалигини барпо қилмасдан ҳам коммунизмни қуриб бўлмайди. Одамларга мўл-кўл озиқ-овқат маҳсулотлари, кийим-кечак, пойафзал керак. Илгари қишлоқ хўжалиги одамни ҳам боқади, ҳам эгнини бут қилади дейишар эди, бу гап бечиз айтилмаган. Рост, ҳозир бундай ибора тамомила аниқ айтилган ибора бўлмай қолаётир. Эндиликда химия одамга хизмат қилмоқда. Химия мўъжизалар яратмоқда: қишлик ва ёзлик кийим-кечаклар, пойафзал, рўзғор учун кўпгина буюмлар бермоқда. Келгусида химиянинг имкониятлари тағин ҳам кўпроқ рўёбга чиқади. Лекин, озиқ-овқат масаласига келганимизда бу соҳада аҳвол ўзгачадир. Қишлоқ хўжалиги одамни боқмоқда, химия эса ҳозирча бизларга озиқ-овқат маҳсулотлари бераётгани йўқ. Тўғри, баъзи бир олимлар химия материалларидан ҳам озиқ-овқат маҳсулотлари ихтиро қилмоқдалар деган гапларни айтишяпти, аммо ана шу олимларнинг ўзлари бу озиқ-овқатларни истеъмол қилмай, табиий мол ёғини тановул қилишни афзал кўрмоқдалар. **(Залда жонланиш).**

Бизнинг совет жамиятимизда қишлоқ хўжалигини ривожлантиришга доир масалалар ҳамиша бугун партиянинг, бутун халқнинг диққат марказида бўлмоғи керак. **(Қарсаклар).**

Башарти райондаги маъмурий зинапояга қараб ҳукм чиқарсак, районда қишлоқ хўжалигига раҳбарлик қилиш шу зинапоянинг қайси поғонасида туради, дейиш мумкин? Районда район молия бўлими, район йўл бўлими, соғлиқни сақлаш бўлими, халқ маориф бўлими, социал таъминот бўлими бор. Хўш, яна қандай бўлимлар бор?

Овозлар. Маданият бўлими бор.

Н. С. Хрушчев. Ана, ҳатто маданий иш олиб борилмаса-да, маданият бўлими ҳам бор. **(Залда жонланиш).** Борди-ю, район ер бўлими мавжуд бўлганида у ҳам социал-таъминот бўлимининг ёнверида иш кўрган бўлаверар эди, дейиш мумкин. Райижроком район территориясини бошқариб туради, у туғилишлар, никоҳлар ва қўйди-чиқдиларни рўйхатга олишга бир хилда эътибор беради (бу ҳам маҳаллий Советларнинг вазифаси ҳисобланади) ва ўз эътиборининг маълум бир қисминигина қишлоқ хўжалигига, яъни одамнинг фаровонлигини таъминлайдиган соҳага қаратади. Бундай аҳволни нормал аҳвол деб бўлмайди.

Саноатимизнинг муваффақиятли суратда ривожланаётганлигига сабаб нима? Бунинг сабаби шуки, саноатда ажойиб ишчи, техник, инженер кадрлар тарбиялаб етиштирилди. Халқ хўжалигининг ҳал қилувчи тармоғи бўлган саноатга раҳбарлик қилиш масалалари ҳамиша партиямизнинг диққат марказида бўлиб келди. Партиямиз саноат ишлаб чиқаришини бошқариш методларини муттасил такомиллаштириб келди, хўжалик раҳбарлари, мутахассислар, ишчилардан иборат ажойиб кадрларни тарбиялаб етиштирди. Сўнгги вақтларда бу соҳада олға қараб яна бир янги қадам қўйилди: министрликлар тугатилди, халқ хўжалиги кенгашлари ташкил қилинди, бу кенгашларнинг саноатни ривожлантиришдаги роли оширилди. Баъзи бир ходимлар саноатни бошқариш қайта қурилаётган вақтда хавотирланиб, башарти халқ хўжалиги кенгашлари маҳаллий органларга бўйсундириладиган бўлса, ишнинг чатоғи чиқмасмикин, деган гапларни айтган эдилар. Лекин ўзларингизга маълумки, ишнинг чатоғи чиққани йўқ. Бошқаришнинг янги системаси жорий қилинган шароитда саноат тағин ҳам яхшироқ ишламоқда, ўз имкониятларидан тўлароқ фойдаланмоқда.

Албатта, бошқаришнинг ҳозирги системасида ҳам саноатнинг ишида камчиликлар бор, раҳбарликда, планлаштиришда нуқсонларга йўл қўйилмоқда. Аммо, шунга қарамай, саноат комил ишонч билан олға қараб бормоқда, партия белгилаган марраларни муваффақиятли суратда эгалламоқда.

Қишлоқ хўжалиги нима сабабдан сусткашлик билан ривожланмоқда, колхоз ва совхозларнинг бой имкониятлардан яхшироқ фойдаланишларига нима тўсқинлик қилмоқда? Бунинг асосий сабабларидан бири ишлаб чиқариш ишнинг кўзини билиб, конкрет равишда бошқарилмаётганлигидир. Биз тўғри қарорлар қабул қиляпмиз, қишлоқ хўжалигини моддий-техника воситалари билан таъминлашни яхшилаяпмиз-ку, лекин маҳсулот етиштириш халқ манфаатлари талаб қилган даражада тез суръатлар билан юксалмаётир. Сабаб?

Гап яна кадрларга, кишиларга, ташкилотчиларга келиб тақалади. Давлат масалан, колхоз ва совхозларга янги тракторлар юбориб турибди. Бу тракторни кубанлик механизатор В. А. Светличний сингари одам олди дейлик. Ойстрах қўлида скрипка қандай сайраса, унинг қўлида машина ҳам шундай ўйнайди. **(Залда жонланиш).** Бошқа бир тракторчининг қўлига теккан худди ана шу тракторнинг бошига бутунлай бошқача кун тушади. Бундай киши тракторни юргизиб қолгудек бўлса, дарров тўхтат, роса жонга тегдинг-ку, деб бақиргинг келади. **(Залда кулги).**

Демак, ўртоқлар, масала кишиларнинг тайёргарлик даражаси қандай бўлишига, биз техникани ва моддий воситаларни кимларнинг қўлига бериб қўяётганлигимизга, раҳбарликнинг сифатига боғлиқдир. Ишнинг моҳияти ана шу масалага боғлиқдир!

Худди шунинг учун ҳам ишлаб чиқариш бошқармалари ташкил қилинмоқда. Бу бошқармаларнинг кучи шунда бўладики, улар бошқа бўлимлар қаторидаги органлар сифатида иш кўрмайдилар, балки фақат қишлоқ хўжалигидаги ишлаб чиқаришни бошқариш учун тузилган махсус органлар сифатида иш кўрадилар.

(Давоми учинчи бетда)

ЎРТОҚ Н. С. ХРУЩЕВНИНГ ЯКУНЛОВЧИ СЎЗИ

(Боши иккинчи бетда)

Бошқармаларнинг тажрибали кадрлари бўлади, бу кадрлар ишлаб чиқаришни планлаштирадилар, ишлаб чиқаришнинг заиф ва кучли томонларини кўриб турадилар, етилган вазифаларни ҳал қилишда колхоз ва совхозларга ўз вақтида ёрдам берадилар, колхоз ва совхозларнинг раҳбарларини ишлаб чиқаришни ташкил этишдаги энг яхши намуналар асосида иш олиб боришга ўргатадилар. Бундай намуналар эса бизда оз эмас.

Винница областидаги партия XXII съезди номли колхознинг раиси ўртоқ В. М. Кавуннинг Пленумда сўзлаган нутқини ҳаммамиз зўр эътибор ва мароқ билан эшитдик. Бу ажойиб раҳбарнинг ёши 33 да, тўғри у ўтган йили ҳам энди ўттиз учга кириб келаяпман, деган эди. Ёшлар ҳамиша ўз ёшини катта қилиб кўрсатишга ҳаракат қилишади. У энди 33 га кириб келяпти-ю, мен 33 даман дейди. Кексалар эса бунинг аксини қилишади: йил ўтиб кетса ҳам, нуқул энди етмишга кириб келяпман, дейишади. Ана шу одам эртага 70 га тўлиб келаётгани билан, бугун сизга 69 даман деяверади. **(Залда кулги).**

Ўртоқ Кавун ўзи ёш раҳбар бўлса ҳам, лекин ҳозирдан кўп тажриба орттирган кишидир. У раислик қилаётган колхоз ҳар гектаридан 30-40 центнер дон ҳосили олиб келмоқда. Бизда эса шундай хўжаликлар ҳам борки, улар худди ана шу колхоз шароитда ва ҳатто ана шу колхоз сарфлаганича меҳнат сарфлаб, ҳар гектаридан 7-8 центнер дон олиб келмоқдалар. Бунинг сабаби нима? Бунинг сабаби сарфланган меҳнатнинг сифатига, кадрларга, раҳбарликка боғлиқдир. Шунинг учун ташкилий масала — одамларни танлаш ва ўқитиш ҳозир қишлоқ хўжалигида асосий масаладир. Бу ишда колхоз-совхозларга раҳбарлик қиладиган ишлаб чиқариш бошқармалари муҳим роль ўйнамоқлари керак. Шундай қилиш лозимки, янги органлар қишлоқ хўжалик ишлаб чиқаришига доир масалалар билан кун сайин шуғулланадиган, ўз эътиборини бошқа ҳеч қандай масалаларга қаратиб қўймайдиган бўлсин.

Контроль шу тариқада олиб борилмоғи ва шундай талаблар қўйилмоғи кераккки, хўжаликлар интенсив асосда, юксак савияда ривожланадиган, ҳар қайси колхоз ва совхозда асосий қишлоқ хўжалик маҳсулотлари етиштириш йилдан-йилга кўпаядиган бўлсин, илғор хўжаликлар соясида қолоқ хўжаликларнинг яшаши каби шармандали аҳволга ўрин қолмайдиган бўлсин.

Район ер бўлимлари даврига қайтиб бўлмайди. Бундай йўлни тутиш — хўжаликларни бошқармайдиган қилиб қўйиш деган гапдир. Район ер бўлимлари ташкил қиладиган бўлсак — қишлоқ хўжалигига раҳбарлик масалалари аввалгидек райижрокомда йигирманчи ёки ўттизинчи ўринда, назардан ташқарида турадиган бўлади. Қишлоқ хўжалигига нисбатан бундай иш тутишга йўл қўйиб бўлмайди. Одамнинг ҳар куни овқатланиши қандай биринчи, асосий масала бўлса, қишлоқ хўжалиги ҳам ҳамиша, ҳар куни ана шундай биринчи масала, энг асосий масала бўлмоғи керак.

Шу сабабдан мен ўз ҳамкасбларим бўлган райкомларнинг секретарларига: район ер бўлимлари ташкил этиш ҳақидаги таклифингизни қувватлаб бўлмайди, деб жавоб бераман. Ҳамма райком секретарларини бу ҳақда яхшилаб ўйлаб кўришга, Марказий Комитет нима сабабдан қишлоқ хўжалигини бошқаришнинг ташкилий масалаларини шу зайлда ҳал қилаётганлигини тушуниб олишга чақираман. **(Қарсаклар).**

Ишлаб чиқариш бошқармалари ҳақида яна бир марта гапириб ўтмоқчиман. Биз бу бошқармалар районлараро территориаль бошқарма бўлади, деган фикрга асосланмоқдамиз. Шундай қилиш тўғри бўлади. Лекин, истисноларга ҳам йўл қўйилиши мумкин. Эстония Компартияси Марказий Комитетининг биринчи секретари И. Г. Кэбин Пленумда сўзга чиқиб, гарчи районлараро ишлаб чиқариш бошқармалари ҳақида гапирган бўлса ҳам, унинг юраги қандай ураётганини эшитиб турдим **(залда жонланиш)** ва «районлараро бошқарма» деган иборани лўнда қилиб айтишга тили унчалик бормаётганлигини сезиб турдим. **(Залда жонланиш).** Нотиқни нимадир безовта қилиб турғани сезилиб турди.

Мен Эстонияда бир марта бўлганман. Бу — кўллар, ўрмонзорлар, ботқоқликлардан иборат республика бўлиб, у ерда майда-майда ер участкалари мавжуддир. 2-3-5 гектарлик далалар бор. Шундай шароитда районлараро ишлаб чиқариш бошқармаларини ташкил қилиб, бу бошқармаларнинг ихтиёрига кўплаб колхоз ва совхозлар бериб қўйилса, ишлаб чиқаришни етарли даражада бошқариб бўлмайди. Ўзига хос шарт-шароитлар таркиб топган жойларда бир маъмурий район марказ чегарасида ишлаб чиқариш бошқармалари ташкил қилиш йўлидан бориш мумкин. **(Қарсаклар).** Ўйлайманки, бу айтилган гап Эстониягагина таъаллуқли эмасдир. Афтидан, Белоруссиянинг ва бошқа республикаларнинг баъзи бир районларида шундай йўлдан боришга тўғри келса керак. **(Қарсаклар).**

Башарти мана шу қарсак чалаётган кишилар район ер бўлимлари тикланар экан-да, деб ўйлаётган бўлишса, хато қиладилар. **(Қарсаклар).** Райондаги ишлаб чиқариш бошқармаси — район ер бўлими эмас, бу бошқарма район ташкилотларининг органи бўлмайди ҳамда область, ўлка ёки республика ташкилотлари томонидан катта ваколатлар бериб қўйилган орган сифатида иш кўради. Ишлаб чиқаришни ривожлантириш манфаатларини кўзлаб, партия ва комсомол ташкилотларининг ишига муайян таъсир ўтказиб туриш мақсадида район бошқармаси ҳузурида, шунингдек, районлараро бошқарма ҳузурида Марказий Комитет ёки область комитетининг партия ташкилотчиси ва инструкторлари бўлади. Район бошқармаси билан районлараро бошқарма ўртасида ташкилий жиҳатдан тафовут бўлмайди. Бу бошқармаларнинг иш кўламида тафовут бўлади, холос.

Бошқаришнинг янги органларини ташкил қилишга шундай муносабатда бўлиш энг тўғри йўлдир. Ҳамма ишни бир қолипга солиш ярамайди. Оренбург областидаги ишлаб чиқариш бошқармалари қандай бўлишини олиб кўринг. Бу областдаги Адамов районини ишлаб чиқариш миқёслари жиҳатидан баъзи бир областга, боринг-ки, республикага тенг келади. Ана шу район давлатга масалан, бутун Белоруссияга нисбатан деярли икки баравар кўп, 30 миллион пуд атрофида ғалла сотиб келмоқда.

Жойдан овоз. 29 миллион пуд ғалла сотади.

Н. С. Хрущев. Ана кўрдингизми, бир район 29 миллион пуд дон сотади. Менга айтишларича, Оренбург областида иккита районга битта ишлаб чиқариш бошқармаси ташкил этилар эмиш. Дашт зона учун бу иш тўғри бўлса керак. Оренбург областининг майдони кенг. 1956 йили Оренбург даштида кун бўйи юриб, аҳоли яшайдиган пунктларни деярли учратмаганим эсимда. Қаёққа қарамайин, нуқул буғдойзордан бўлак нарсани кўрмаган эдим.

Бу мисолларни айтаётганлигимнинг боиси шуки, у ёки бу зонанинг ўзига хос шарт-шароитларини ҳисобга олиш зарур деган фикримни исботламоқчиман.

Қўриқ ўлкада бошқаришга доир ташкилий масалаларни ҳал қилиш ҳақида ҳам гапириб ўтмоқчиман. Ана шу ўлканинг районларида совхоз трестлари ташкил қилинган, қўриқ ерларда колхозлар жуда кам. Ўлкангизда қанча колхоз бор?

Жойдан овоз. 103 та колхоз бор. Совхозлар эса 642 та.

Н. С. Хрущев. Қўриқ ер районларидаги трестлар совхозларга раҳбарлик қилишда тажриба орттирди. Трест — Қўриқ ўлка шароитида ишлаб чиқариш бошқармасидир. **(Қарсаклар).** Трест нуқул ишлаб чиқаришни ташкил этиш билан шуғулланади. Қўриқ ўлкага раҳбарлик қилаётган ўртоқлар, яна ташкилотчилик масаласида қош қўяман деб, кўз чиқариб юрманглар.

Сизларнинг шароитингизда совхозларни тажрибали кадрлар билан мустаҳкамлаш айниқса муҳимдир. Сизлар трестлар ташкил қилиш вақтида қўриқ ерлардаги маъмурий бўлинишга асосланиб, ҳар район учун бир трест туздингиз. Совхозларнинг кўпгина энг яхши директорларини трестларга олиб қўйдингиз. Бу кишиларни ишлаб чиқаришдан бўшатиб олиб, бошқарув аппаратига юбордингиз-да, бу билан совхозларни заифлаштириб қўйдингиз. Бундай қилиш нотўғридир. Ўтган йили Целиноградлаги кенгашда қатнашган вақтимда бу гапни ўлканинг раҳбарларига айтган эдим. Ана шу ишнинг ҳаммасини диққат билан таҳлил қилиб кўрмоқ керак. Балки трестлар сонини камайтириш, районлараро трестлар тузиш, бўшаб қолган тажрибали раҳбарларни эса совхозларга юбориш мақсадга мувофиқ бўлур.

Балки республиканинг маъмурий бўлинишини яна бир марта бошқатдан қараб чиқишга тўғри келар. Қозоғистон доирасида яна бир ўлка ташкил қилиш керак, деган фикр айтилмоқда. Буни ўйлаб кўрмоқ лозим. Қозоғистоннинг ерлари бепоёндир. Олмаота ярқираб турган қорли тоғлар этагига жойлашган гўзал шаҳар, албатта. Қишин-ёзин деярли офтоб чиқиб туради, ҳамма ёқда боғ-роғларни, кўкаламзорларни кўрасиз. Аммо бу шаҳар республиканинг бир чеккасида бўлиб, раҳбарларнинг уни тарк этиб, шимолга бориб-келишлари у қадар осон иш эмас. **(Залда кулги).**

Украинада ишлаган вақтимда мен ҳам шунга ўхшаш ҳодисани кўрган эдим. Одесса деган ажойиб шаҳарни ким билмайди. Ана шу область раҳбарларининг шимолий чегарага ораси 250-300 километр келадиган Первомайскгача бориб-келишлари жуда қийин бўлар эди. Бу иш айниқса ёзда жуда малол келар эди. Ахир Одесса денгизнинг бўйида бўлса, ложувард тўлқинлар ўйнаб турган бўлса, бу шаҳарни қандай қилиб тарк этиш мумкин. **(Залда кулги).** Ўзингизни одессалик раҳбарлар ўрнига бир қўйиб кўринг. **(Залда кулги).** Ҳатто область марказини Одессадан Первомайскга кўчирсак бўлмасмикин, деган гапларни айтишга ҳам тўғри келган эди. Ўшанда область ходимларини денгиз мафтун қилиб, улар тез-тез сафарга чиқадиган ва бутун областни кўриб турадиган бўлиб қоладилар, деб ўйлаган эдик. **(Қувноқ жонланиш).** Буни ҳазил қилиб гапиряпман, албатта. Аммо Қозоғистонга келганда биз ана шу йирик ва муҳим республикада раҳбарликни муттасил яхшилаб бориш ҳақида ғамхўрлик қилмоғимиз керак.

Ишлаб чиқариш бошқармалари учун кадрлар танлаш ҳақидаги мулоҳазаларимни ҳам айтиб ўтмоқчиман. Бу ниҳоятда муҳим масаладир. Ишлаб чиқариш бошқармаси учун кишиларни биз қайси ходимлар орасидан танлаб олмоғимиз керак? Область, ўлка партия комитетлари совхозларнинг энг яхши директорларини, энг тажрибали колхоз раисларини бошқармаларда ишлашга кўтариб қўядилар, деган хавф бор. Бундай йўлга ўтиб олиш ярамайди. Колхоз ва совхоз — ишлаб чиқаришнинг ҳал қилувчи звеносидир. Колхоз ва совхозда маҳсулотлар етиштирилади, бутун қишлоқ хўжалигининг муваффақияти ана шу ерда бунёдга келади.

Ишлаб чиқариш бошқармасида ким партия ташкилотчиси бўлмоғи керак? — деган савол туғилади. Ана шу ишга район партия комитетларининг энг яхши секретарларини юбориш, бир район доирасида ташкил қилинадиган бошқармага эса район партия комитетининг биринчи секретари, башарти қишлоқ хўжалигини яхши билса, ана шу кишини партия ташкилотчиси қилиб юбориш мақсадга энг мувофиқ ишдир. Райондаги энг етук раҳбар сифатида ана шу кишини қишлоқ хўжалик ишлаб чиқариши доирасига жалб этмоқ керак. Шундай тажрибали ходимлар танлаб олинмаса, бошқарма ўз ролини адо этолмайди.

Келажакда мамлакатимиз ва жамиятимизнинг тараққиёти ишлаб чиқариш доирасини кучайтириш йўлидан бормоғи керак ва бораверади. Ҳамма устқурмаларнинг туси ўзгараверищи мумкин ва ўзгаравераци, баъзи бир устқурмалар эса ғойиб бўлиб кетади **(залда жонланиш)**, буғ каби ҳавога учиб кетади, лекин ишлаб чиқариш, ҳали одам тирик экан, ривожланаверади. Шу сабабли ишлаб чиқариш доирасида меҳнат қилаётган одамлар ҳамиша иззат-икромга ва ҳурматга сазовор бўлишади. Совхоз директори, агроном, колхоз раиси, зоотехник, ветеринария врачи ва бошқа мутахассисларнинг ҳаммаси, агар улар яхши ишласалар, ишлаб чиқаришни ривожлантиришга катта ҳисса қўшадилар.

Яна ўртоқ Кавунни тилга оламан. У Марказий Комитетнинг аъзоси, тажрибали раис, яхши агроном, ҳурматли кишидир. Аммо, уни ишлаб чиқариш бошқармасига бошлиқ қилиб қўйилса, бу кишини ходим сифатида қўлдан бой бериш, илғор колхозга зарар етказиб қўйиш, қишлоқ хўжалигини ривожлантиришда Украинанинг колхоз ва совхозлари йўлинигина эмас, балки бутун мамлакатнинг йўлини ёритиб турган «машъал»ни сўндириб қўйиш мумкин. Бундай қилиш ярамайди, ўртоқлар. Албатта, ўртоқ Кавун бошқармага дуруст бошлиқ бўлиши мумкин, лекин у илғор колхознинг раиси вазифасида беқиёс даражада кўпроқ манфаат етказади.

Шундай замонлар келадики, биз колхоз ва совхозларнинг ҳаммасида В. М. Кавун, Г. Е. Буркацкая, И. М. Семенов сингари раҳбарларни тарбиялаб етиштирамиз, ўша вақтда бошқариш вазифалари тамомила ўзгариб кетади, чамаси, бошқариш умумий қоидалар ишлаб чиқиш, маҳсулотлар етиштиришга заявкалар беришдан иборат бўлиб қолади, корхоналар — фабрикалар, заводлар, колхозлар ва совхозлар эса ўз имкониятларидан фойдаланиб, давлатни мамлакатга, кишиларимизга керакли маҳсулотларнинг ҳамма турлари билан таъминлаб турадиган бўладилар. Ҳозирча биз бунга эришганимиз йўқ. Ҳозир бир одамга қараб қувонсанг, бошқа бир одамни қулоғидан минг тортганинг билан юзага чиқара олмайсан. Мана шу сабабдан, биз ишлаб чиқариш бошқармалари ташкил қилмоқдамиз. Бу бошқармалар колхоз ва совхоз кадрларига ёрдам бермоғи, уларни хўжаликни энг яхши раҳбарлар сингари бошқаришга ўргатмоғи керак. Бунга эса партия ташкилотлари колхоз ва совхоз кадрларини тарбиялаш ҳақида ҳормай-толмай ғамхўрлик қилганликлари тақдирдагина эришиш мумкин. Ҳамма вақт шундай ғамхўрлик қилинмоқда, деб бўлмайди.

Белоруссияда бўлган вақтимда, кадрларга нотўғри муносабатда бўлаётган баъзи бир раҳбарларни танқид қилган эдим. Брест областида Анна Белевец деган ажойиб колхозчи бор. Бир неча йил муқаддам у звено бошлиғи бўлиб ишлаб, ҳар гектаридан 1340 центнер маккажўхори етиштирган эди. Унга Социалистик Меҳнат Қаҳрамони деган унвон берилган эди. Мен ўша ерга бориб, белоруслардан: ўша аёл ҳозир қаёқда? — деб сўрадим. Менга шундай жавоб беришди:

— Биз уни қишлоқ Советига раис қилиб кўтариб қўйдик. **(Залда жонланиш).**

Ўртоқлар, мен қишлоқ Совети раисининг ролини камситмоқчи эмасман, аммо колхозда шунчалар кўп иш қилган энг яхши звено бошлиғини олиб, аппаратда ишлашга юбориш мумкинми, ахир. Бундай одамни авайлаш, унга ёрдам бериш, бошқаларни энг яхши тажриба асосида ўқитиш керак. Партиямизнинг бойлиги бўлган кадрларни бу хилда тарқатиб юбориш ақлдан эмас.

Ёки бошқа бир мисолни келтириб ўтаман. Татьяна Иосифовна Жигалкони кўплар билади. У маълумоти жиҳатидан юристдир. Партия кишиларни қишлоққа бориб ишлашга чақирган пайтда ўртоқ Жигалко Минск областининг Пуховичи районидаги қолоқ «Перемога» колхозига ўз ихтиёри билан раис бўлиб кетди. У яхши ишлади. Колхозни мустаҳкамлаб олишга, уни илғор хўжаликка айлантиришга муваффақ бўлди. Унинг эри ҳам колхозда механик бўлиб ишлади. Ҳамма иш жойида эди. Хўш, Минск областининг раҳбарлари нима қилишибди денг? Улар ўртоқ Жигалкони кўтаришибди. Қаёққа дейсизми? Райижроком раислигига кўтаришибди.

Мен Белоруссиядаги кенгашда ўртоқ Жигалкони учратиб қолдим ва ундан сўзга чиқмоқчи эмасмисиз деб сўрадим. Ўртоқ Жигалко райижрокомдан колхозга ўтиб кетдим, аммо хўжалик ҳали жуда камқувват ва ҳозирча гапиришга арзигудек иш қилганим йўқ, деб жавоб берди. Аввал ишлаб кўрайин, муваффақиятга эришайин кейин гапириш қочмайди, деди. Ана шунақа ишлар бўлаяпти, ўртоқлар!

Бу гапларнинг ҳаммасини колхоз раиси ва совхоз директори бўлиб ишлаётган кадрларнинг қадрига етмоқ керак, деган ниятда гапираяпман. Биз гоҳо юқори органларнинг ролига ортиқча баҳо бериб юборамиз, ваҳоланки юқорида турган органларнинг суянчиға бўлган қуйи негизлар тош-метиндай бақувват бўлган тақдирдагина юқори органлар мустаҳкам бўлиши мумкин. Буни эсда тутмоқ керак. **(Қарсаклар).**

Меҳнатга ҳақ тўлаш сиёсатини ҳам ишлаб чиқаришнинг ҳал қилувчи звеноларини тажрибали кадрлар билан мустаҳкамлаш манфаатларига бўйсундириш лозим. Мен колхозларнинг раислари ва совхозларнинг директорлари ишлаб чиқариш бошқармаларининг ходимларига нисбатан кам ҳақ олмасликлари керак, деб ҳисоблайман. Сизлар нима дейсиз, шундай қилинса тўғри бўладими?

Жойлардан овозлар: Тўғри бўлади!

Н. С. Хрущев. Акс ҳолда шундай бўладики, колхоз ва совхозларга энг яхши кишилар, тажрибали мутахассислар раҳбарлик қилишади-ю, лекин уларнинг иш ҳақи кам бўлади. Бу эса колхоз ва совхозларга раҳбар ва мутахассис кадрлар танлаб олишни рағбатлантирмаган бўлур эди, албатта.

Совхоз директорлари ва колхоз раисларининг ролини камситмаслик, меҳнатга ҳақ тўлашда уларнинг зиёнига иш қилмаслик керак. Биз бу масалада ҳали масалаҳатлашиб кўрамиз.

Ўртоқлар! Марказий Комитет мазкур Пленумнинг иши ҳар биримизни ниҳоятда мамнун қилмоқда десам хато қилмасман, деб ўйлайман. Бу ерда сўзга чиққан ҳамма ўртоқлар қишлоқ хўжалигига раҳбарликни яхшилаш соҳасида КПСС Марказий Комитетининг Президиуми таклиф қилаётган ташкилий тадбирларни амалга ошириш зарурлиги ҳақида ишнинг кўзини билиб ва тушуниб гапирдилар. Бу жуда яхши нарса. Пленум қатнашчиларининг нутқлари шундан далолат бериб турибдики, биз ҳозир қишлоқ хўжалигига доир ишлаб чиқариш проблемаларини тушунишда яна бир поғона юқори кўтарилдик. Илгарилари нотиқларнинг нутқларида кўпинча «биз бажарамиз», «биз ваъда берамиз», «жонимизни жабборга бериб бўлса ҳам, бу ишни удда қиламиз» деган умумий даъватлар айтиларди. Аммо, ўртоқлар, ҳеч ким жонини жабборга бермас эди, бунинг аксича, баъзи бир ходимлар қорнини силаб юраверардию, ишлаб чиқариш бир даражада қолиб келаверар эди. **(Қувноқ жонланиш).**

Ўртоқлар ўз нутқларида ишлаб чиқаришни қайси конкрет резервлар ҳисобига кўтаражаклари, озуқа бирликлари ҳақида, меҳнат сарфларини камайтириш ва шу кабилар тўғрисида гапирдилар. Бу яхши. Иқтисодий жиҳатдан асосламасдан, тўрт амал асосида ҳисоб-китоб қилиб кўрмасдан туриб, ишлаб чиқаришга моҳирлик билан раҳбарлик қилиш, қишлоқ хўжалиги олдида турган катта-катта вазифаларни ҳал қилиш мумкин эмас.

Баъзи бир ўртоқлар чорва молларнинг туёғи бут бўлса, кейин колхоз ва совхозлар ем-хашакнинг ғамини ейдилар, деб ўйлашади. Бундай мулоҳаза юритиш нотўғридир. Мана, масалан, битта чўчқа 12 та бола туғади, лекин шу чўчқа болаларини боқиш учун эгасининг қўлида ем-хашак бўлмаса у нима қилиши мумкин? Бундай кишилар чўчқа болаларини сўйиб ейдилар. Якка хўжалик деҳқон ана шундай қилар эди. Энди чўчқаси болалаган, 12 та ёки борингки, ҳатто 14 та бола берган, лекин ем-хашаги бўлмаган колхоз раисининг аҳволини бир фараз қилиб кўринг. У чўчқа болаларини сўйдира олмайди, чунки уларнинг туёғи ҳисоботга киритиб қўйилган бўлади. Башарти ана шу чўчқа болалари ҳаром ўлиб қолса, район партия комитетида унга камроқ зуғум қиладилар. **(Залда жонланиш).** Ҳа, рост, ўртоқлар, чўчқа болалари ҳаром ўлди деб акт тузилади-қўйилади. Гарчи халоқ бўлишнинг сабаби равшан бўлсада, чўчқа болалари ўз-ўзидан ҳаром ўлмай, уларни оч қўйиб, ҳаром ўлдиришган бўлса ҳам, бунга гўё раис ва партия ташкилоти сабабчи эмас, дейишади. **(Залда жонланиш).** Бизда чўчқа болаларини очликдан ҳаром ўлдириб юборган кишиларни жавобгарликка тортадиган қонун йўқ. **(Залда жонланиш).** Ўлди деб акт тузишади, вассалом!

Шу сабабдан, ўртоқлар, яна бир марта таъкидлаб ўтаманки, энг асосий масала — ем-хашакдир. Чорвачилик маҳсулотларини етиштиришни кўпайтириш чорва учун тайёрланадиган ем-хашакнинг миқдорига боғлиқ. Менингча, Ойга учириладиган ракетанинг парвозини математика йўли билан қандай ҳисоб қилиб кўрилса, ем-хашакнинг миқдорини ҳам деярли шу зайлда ҳисоб қилиб кўриш мумкин. **(Залда жонланиш).** Чоғимда, Александр Евдокимович Корнейчук жилмайиб қўйди, эҳтимол у мана шу ўхшатишни унчалик ўринли деб ҳисобламаётган бўлса керак. **(Залда жонланиш).**

А. Е. Корнейчук. Мен Сизнинг фикрингизга қўшиламан.

Н. С. Хрущев. Агар, Сиз ёзувчилар, фантазия қилишга қодир бўлсангиз, бизларга ҳам қўйиб беринглар, бу ишда сизлар билан сал-пал беллашиб кўрайлик. **(Қувноқ жонланиш).** Ахир олимларимиз ҳозир космосни ўзлаштириш соҳасидаги у ёки бу вазифани: Ойга парвоз қилиш ёхуд ер курраси атрофини айланиб учиш вазифасини қайси воситалар билан ҳал қилиш кераклигини ишлаб чиқмоқдалар ва математик жиҳатдан аниқ белгилаб бермоқдалар. Шу билан бирга космик кема керакли жойда ерга қўндирилмоқда. Илмий асосда аниқ қилинган ҳисоб-китоблар ана шундай натижа бермоқда.

Колхоз ва совхозларнинг айрим раҳбарлари эса битта чўчқа ва унинг 12 та боласига қанча миқдорда ем-хашак етиштириш кераклигини аниқ ҳисоблаб чиқа олмайдилар. Муҳими ана шу ем-хашакни етиштира олмайдилар. Модомики, колхоз ёки совхоз бир йилда етиштириладиган гўштнинг муайян миқдорини планлаштирган экан, раҳбарлар ва мутахассислар, дастлаввал, хўжаликда қайси экинлар ҳисобига қанча миқдорда озуқа бирлиги етиштириш лозимлигини ҳисоблаб кўрмоқлари керак. Қайси экинларни экиш кераклиги, қанча ҳосил олиш лозимлиги ана шунда дарҳол аён бўлиб қолади. Олимлар космик кемани парвозга тайёрлаш вақтида нақадар уддабуронлик ва маҳорат билан иш тутаётган бўлсалар, бу вазифани ҳал қилишда ҳам ана шундай уддабуронлик ва моҳирлик кўрсатмоқ керак.

Биз космосдаги ишларимизда эмас, ердаги ишларимизда ҳам аниқ ҳисоблашга, «жўжани кузда санаймиз» қабилида таваккалчилик билан ишламасликка ўрганмоғимиз керак. «Жўжани кузда санаймиз» деган матал эскириб, яроқсиз бўлиб қолди. Аслида деҳқонлар илгарилари «жўжани кузда санаймиз» деган гапнинг кетидан кўпинча «товуққа баҳорда тухум бостирамиз» деган гапни қўшиб қўяр эдилар. Товуққа баҳорда тухум бостирмасангиз, кузда жўжа санаб бўпсиз.

Ем-хашак бўлса чорва моллар ҳам бўлади, гўшт ҳам, сут ҳам бўлади. Бу ҳақиқатни ҳамма миясига сингдириб олмоғи лозим. Шуни тушунган одамга маккажўхори эк, деб ташвиқот қилиб юришнинг ҳожати йўқ.

Нега? — дерсиз. Ана шу киши юз гектар ер ҳисобига 100-150 центнер гўшт етиштириш ҳақида план тузиб, қани озуқа балансига маккажўхорини қўшмай кўрсинчи. Бундай чамалаб кўриб, ана шунча гўштни етиштира олмас эканман, чунки ем-хашак етишмаяпти, дейди. Турмуш — энг яхши устоздир ва у биз хўжаликни энг аниқ ҳисоб-китоб асосида бошқаришимизни қатъият билан тақозо этмоқда.

Кадрларимиз ҳисоблашни тобора кўпроқ ўрганиб бормоқдалар. Бу эса кишини қувонтирмоқда, ғайратига-ғайрат қўшмоқда. Шундай йўлни бундан буён ҳам мустаҳкам ушлаб бориш керак.

Ўзимиз ҳисоблашга ўрганишимиз ва қишлоқ хўжалик ишлаб чиқариши билан шуғулланаётган кишиларнинг ҳаммасини ҳисоб билан иш кўришга ўргатишимиз жуда муҳимдир. У ёки бу экиннинг хосиятини озуқа бирлигига айлантириб ҳисоблаб кўргандагина аниқлаб олиш мумкин. Маккажўхори, қанд лавлаги, нўхат, хашаки дуккакли экинлар сингари серҳосил экинлар энг кўп миқдорда озуқа бирлиги беради.

Яқинда «Сельская жизнь» газетасида Носов тажриба станциясининг чўчқаларни қанд лавлаги, сабзи ва картошка бериб, бўрдоқига боқиш соҳасидаги ишлари ёритилди. Сабзининг самарали эканлиги мени айниқса қизиқтириб қолди. Бу жуда қимматли тажрибадир уни диққат билан ўрганмоқ керак.

Фан практикага, турмушга боғланганлиги билан кучлидир

Қишлоқ хўжалигига доир илмий ишларнинг ташкил этилиши тўғрисида бир неча мулоҳазани айтиб ўтишга ижозат бергайсиз. Илмий муассасаларда қоғозбозлик кўпайиб кетганга ўхшайди. Олимларни қоғозбозликдан бўшатиб қўймоқ ва фаннинг практика билан, турмуш билан маҳкам боғланиб ишламоғи учун ҳамма чораларни кўришимиз керак.

Урушдан олдин бўлган бир воқеа менинг эсимда — Трофим Денисович Лисенкони Қишлоқ хўжалик фанлари академиясига президент қилиб тавсия этишга қарор қилинган эди. Ўшанда Лисенко Одессадан Киевга келиб, шу мансабга мени кўтармасликлари учун қўлингиздан келган ёрдамни беринг, деб мендан илтимос қилди. У бундай деган эди: мен академияда ишлай олмайман, менга ер керак, менга тажрибалар ўтказиш керак, мен бусиз яшай олмайман. Мен қўлимдан келган ҳамма чорани кўрдим, лекин менинг кучим етмай қолди, хуллас уни президентлик мансабига тавсия қилишди. Ўртоқ Лисенко Қишлоқ хўжалик фанлари академиясига президент қилиб сайланди. Лекин у ўзига ер участкаси берилишини талаб қилиб туриб олди, унга «Ленинские Горки» хўжалигини беришди, мана шу ерда у ҳозир ҳам илмий иш ва тажриба ишларини олиб бормоқда. Шундай қилинаётгани жуда тўғри. Илмий иш қилмаётган, экспериментлар ўтказмаётган, тажрибалар ўтказмаётган олим фан учун ва практика учун бирор фойдали натижа бериши қийин гап, чунки ҳар қандай илмий хулоса практика синовидан ўтиши керак.

Марказий Комитетнинг бу Пленумида ажойиб олимлар сўзга чиқишди. Константин Иванович Скрябин ўз нутқида айтган гаплари билан бизни айниқса хурсанд қилди. Пленум қатнашчилари уни асарлари учун шу қадар самимият билан, шу қадар зўр ҳурмат билан кутиб олишди. Константин Иванович бир неча ўн йиллдан бери жуда қимматли илмий ишлар қилаётир.

Ерда самарали меҳнат қилиб, фанни бойитаётган олимларимиз оз эмас. Мисол учун Василий Степанович Пустовойтни олиб кўринг. У кунгабоқарнинг қандай ажойиб навларини етиштириб берди! Бу навлар жаҳонда энг яхши навлардир, шу навларнинг уруғлигини сотишни сўраб кўп мамлакатлардан бизга мурожаат қилишяпти.

Селекционерлардан Павел Пантелеймонович Лукьяненконинг ва Федор Григорьевич Кириченконинг, сабзавотчиликнинг ажойиб мутахассиси Виталий Иванович Эдельштейннинг, маккажўхорининг ажойиб гибридларини яратиб бераётган Борис Павлович Соколовнинг қилган ишлари ҳаммага маълум.

Кези келганда бир нарсани айтиб ўтмоқчиман, жаноб Гарст биринчи марта бизнинг мамлакатимизга келганида ва мен билан суҳбатлашганида у, руслар мендан ўргансинлар, дегандек америкаликларга хос кибр билан гердайиб муомала қилган эди. Кейин у мамлакатни айланиб чиқди, селекционерларимизнинг ишларини кўздан кечирди. Гарст гибрид маккажўхорининг жуда катта сўтасини кўриб қолиб, уни ўпиб ардоқлади. Бизнинг совет олимларимиз, бизнинг новаторларимиз мана шунақа маккажўхорини яратиб беришган. Гарст бизнинг мамлакатимизга кейинги марта келганида менга: «Ҳа, энди сизлар мендан маккажўхорини сотиб олмайсиз», деди. Мен унга: «Жаноб Гарст, агар сиз биздан маккажўхори сотиб олмоқчи бўлсангиз, биз уни сизга бажонидил сотамиз», деб айтдим. Бунга жавобан Гарст: «Гарчи шахсан мен сизлардан маккажўхори сотиб олмасам ҳам, лекин бунақа маккажўхорига харидорлар топилади», деди. Биз ўзимизнинг ажойиб гибрид маккажўхориларимизни вужудга келтирдик ва вужудга келтирмоқдамиз. Буни вужудга келтиришда олимларимизнинг ҳамда колхозлар ва совхозлардаги тажрибакорларимизнинг хизмати катта.

Қозоғистоннинг қўриқ ерларида Виталий Петрович Кузьмин катта ишлар қилаётир. Ўтган йилнинг охирида мен Целиноградда бўлганимда у билан учрашмоқчи бўлган эдим, лекин у бетоб бўлгани учун учраша олмадим.

Виктор Евграфович Писарев бизнинг Пленумимизда сўзга чиқди. Унинг образли қилиб айтган гапи эсингизда бўлса керак: у деҳқончиликнинг ўт-далали системаси деб аталган бутун бир доктринанинг ҳукмронлиги ағдарилган кун шахсга сиғинишнинг оғир оқибатларидан бизнинг еримиз қутқарилган кун бўлди, деди. **(Залда жонланиш).** Бу гапнинг маъноси жуда чуқур. Мен ўртоқ Писаревни кўпдан бери, Москва областида ишлаган вақтимдан бери биламан. У — яхши олим, у баҳори буғдойнинг янги навини етиштириб берган. Бу нав Москва областида ва бошқа баъзи областларда жуда яхши ҳосил бермоқда.

Қанд лавлаги соҳасида йирик мутахассис бўлган, Рамонский тажриба станцияси далаларида ишлаётган Аведикт Лукьянович Мазлумов қишлоқ хўжалигига кўпгина фойдали ишлар қилиб берди: менинг кўпдан бери танишим бўлган Елизавета Ивановна Ушакова Грибовский тажриба станциясининг далаларида ишлаб турибди, у сабзавотчилик ишига жуда омил.

Шонли совет олимларининг номларини яна кўплаб айтиб бериш мумкин, бизда бундай олимлар ўнлаб ва юзлаб бор. Булар ерга меҳр-муҳаббат қўйган, халқ бойлигини кўпайтирмоқ учун ўзларининг бутун кучларини сарфлаётган кишилардир. Ватанимиз манфаати йўлида ишлаётган бундай кишиларга шон ва шарафлар бўлсин. **(Гулдурос қарсаклар).**

Лекин олим лабораториядан, дала ва фермадан ажралиб қолса, у ўз қиёфасини йўқотиб қўяди, канцеляристга айланиб кетади. Аслини олганда, бундай киши фанни олға силжита олмайди.

Академик Константин Иванович Скрябин чинакам олимнинг ажойиб намунаси эканлигини айтиб ўтлим. Биз унинг нутқини зўр эътибор бериб тингладик. Мен мана шу нутққа алоҳида тўхталиб ўтмоқчиман. Константин Иванович — энг кекса совет олими. Кези келганда шуни айтиб ўтайки, ўртоқ Г. И. Воронов Янги Зеландияга бориб, у ердаги фермаларда бўлганида кўп фермерларнинг уйида академик К. И. Скрябиннинг портретини кўрганлигини менга гапириб берди. **(Қарсаклар).**

Қишлоқ хўжалик фанини ривожлантириш ва ёш олимларни тарбиялаш проблемалари ҳақида ўртоқ Скрябиннинг айтган фикрлари катта эътиборга сазовор фикрлардир.

Константин Иванович тўғри гапни айтди: ҳайвонлар ва ўсимликларнинг касалликлари билан кураш — муҳим давлат ишидир. Кўзга кўринмайдиган жуда майда бактериялар ҳайвонларга ва ўсимликларга катта зарар етказади. Бунинг натижасида гўшт, сут, жун ва қишлоқ хўжалигининг бошқа маҳсулотлари жуда сезиларли равишда нобуд бўлади.

Гельминтологиянинг муваффақиятларидан қишлоқ хўжалик ишлаб чиқаришида тўла равишда фойдаланиш зарур. Академик Скрябиннинг образли гапи билан айтганда, биз социал паразитларни енгдик, биз биологик паразитларни ҳам енгамиз. **(Залда жонланиш, қарсаклар).**

Шуни айтишим кераккки, ўртоқлар, биз бу соҳадаги ишларга ҳали ҳам анча тушунмаслик билан қарамоқдамиз. Ҳатто ветеринария врачи бўлмаган колхозларимиз ва совхозларимиз ҳам кўп, ветеринария врачи бўлган колхоз ва совхозда эса, у ветеринария хизматига етарли аҳамият бермади, деб мени койимасинлар, деган мақсад билан кўпинча фақат актлар ва ҳисоботларга қўл қўйиш билан шуғулланади, холос. Ҳозир биз бу аҳволни тузатиб олишимиз керак. Одамлар чорва моллар учун ем-хашак тайёрлаб, чорва молларни ўстириб талай меҳнат қилишадию, аммо касалликлар натижасида чорва моллар ўз вазнини 30 процентгача йўқотиб қўймоқда, ҳаттоки чорва моллар нобуд бўлмоқда.

Академик Скрябин, олимлар турмушдан ажралиб қолмасликлари керак, уларнинг тадқиқотлари муайян мақсадга қаратилган бўлиши лозим, деб тўғри гапни айтди. У, талантли ёшларни фан соҳасига дадилроқ кўтариш керак, ҳар бир олим илм соҳасида ўзига ўринбосарлар тайёрлаши лозим, деб ҳақ гапни айтди. Георгий Антонович Наливайко раҳбарлик қилаётган Олтой илмий-тадқиқот институти фаннинг практика билан боғланиб ишлаётганлигига яхши намуна бўла олади.

Афсуски, Қишлоқ хўжалик фанлари академиясида ва унинг институтларида актуал илмий проблемаларни ҳал қилиш йўлида муайян мақсадни кўзлаб зарур иш олиб борилмаётир. Уларда ҳали ҳам шундай олимлар борки, улар ҳеч қандай илмий-тадқиқот олиб бормаётирлар, фақат маъмурий иш билан шуғулланмоқдалар ва жуда яхши деганда, лекциялар ўқийдилар, холос. Менимча, бу унчалик тўғри эмас. Академия олимларнинг ишида тартиб ўрнатиш керак. Ҳар бир илмий ходим ижодий иш қилиши керак. Олимларнинг ўзлари ўз вазифасини бажармасдан академик деган юксак номни олиб юрган кишилар олдига қаттиқ талаб қўйишлари керак.

Илмий тадқиқотларнинг темаларини, кандидатлик ва докторлик диссертацияларини контроль қилиб туришни кучайтириш зарур, фаннинг манфаатлари шуни талаб қилади. Лаёқатли кишилар учун бизнинг мамлакатимизда фан эшиклари кенг очиб қўйилган. Шу билан бирга, биз халтурага, қуруқ, бефойда тадқиқотларга йўл бермаслик учун эшикларни бекитиб қўйишимиз лозим. Ҳозирги вақтда мана шундай контроль бўлмаётир. Бунинг натижасида илмий-тадқиқотларнинг савияси пасайиб кетади.

Фан кандидати ёки доктори деган илмий даражани олмоқ учун ишлаб чиқилган баъзи темаларни айтиб бермоқчиман. Олдиндан шуни айтиб қўяйки, одамлар шундай темаларни ишлаб чиқмоқ учун олганларида нимани ўйлаганликларига ва шу диссертацияни кўриб чиққан кишилар нималарни ўйлаганликларига менинг ақлим бовар қилмай қолди.

В. Н. Землянский биология фанлари доктори деган илмий даражани олмоқ учун ўзи тайёрлаган ишни Харьков ветеринария институтига топширган. Бу иш: «Отнинг асосий маҳсулдорлигига таъсир қилувчи омиллар сифатида унинг ҳаракати ва таянчининг биомеханикасидаги баъзи қонуниятлар тўғрисида» деб аталади. **(Залда жонланиш, кулги).** Докторлик диссертациясининг автори ўзининг шу асарида қуйидаги илмий хулосага келибди:

«1. Отнинг ишга қобилиятлигини билдирувчи кўрсаткичлардан бири сифатида унинг ҳаракатининг тезлиги асосан қадамининг узунлигига ва тез қадам ташлашига боғлиқдир». **(Залда жонланиш, кулги).**

«2. Турли ёшдаги ва турли даражада машқ қилдирилган йўрға отларда қадам ташлашнинг ҳаракат фазалари қуйидагича бўлади:

— секин аллюр билан қадам ташланганда — таяниш фазаси ва оёқни олиб қўйиш фазаси.

— тез аллюр қадам ташлаганда — таяниш фазаси, оёқни кўтариш фазаси ва эркин осилиб туришдан иборат икки фаза». **(Залда жонланиш, кулги).**

Шу диссертациядан биз бундай кашфиётларни билиб оламиз: «Иш ҳайвони сифатида отнинг маҳсулдорлиги қишлоқ хўжалик ҳайвонларининг бошқа турларининг маҳсулдорлигидан принципиал равишда фарқ қилади:

биринчидан, иш ҳайвонининг ўзи бевосита иштирок этиши билан ҳосил қилинади ва фойдаланилади...

иккинчидан, иш маҳсулот сифатида «олдиндан тайёрланиб қўйилиши» мумкин эмас...».

Бу диссертация автори докторлик даражасини олиши ҳам мумкин бўлса керак, шунда биз ўз статистикамизга Совет Иттифоқидаги илмий кадрлар қаторига яна бир киши қўшилди, деб илова қилган бўлур эдик. Мана шу «осилиб туриш», эҳтимолки, керакдир, буни билмаганлигим учун олимлар мени койимасинлар, лекин бундай «илмий» иш фойда бермайди — мен бунга аминман. **(Қарсаклар).**

Ёки бошқа бир мисолни олиб кўрайлик. Эстония қишлоқ хўжалик академиясида Р. Э. Алуоя «Эстония ССРдаги оғилхоналар микроиқлимини ўрганиш» деган темада диссертация ёқлабди. Диссертацияда қуйидаги бўлимлар бор: Эстония ССРдаги оғилхоналарнинг аҳволи ва бу оғилхоналарни қуриш; текшириб чиқилган оғилхоналардаги биноларнинг характеристикаси; оғилхоналарнинг ҳавосидаги микробларнинг сони; оғилхоналар ҳавосининг химиёвий таркиби.

Оғилхонага кирган ҳар бир киши, агар унинг димоғи битмаган бўлса, оғилхона ҳавосининг таркибини дарров пайқаб олади. **(Кулги, жонланиш).** Бунинг учун алоҳида асбобларнинг кераги йўқ. Оғилхона ҳавосининг таркибини тадқиқ қилмасдан ҳам яшашимиз мумкин, мол гўштини кўпроқ етиштириб бериш керак. Аммо, мана шундай диссертацияни вужудга келтирган Эстония қишлоқ хўжалик академиясидагилар бошқача ўйлаётган бўлсалар керак.

Белоруссия ССР Фанлар академиясининг Биология институтида ўртоқ А. П. Крапивний «Белоруссиядаги европача оқ лайлакнинг, қора лайлакнинг ва оддий кулранг турнанинг экологияси ва хўжалик аҳамияти» деган темада биология фанлари кандидати илмий даражасини олмоқ учун диссертация ёқлабди. **(Залда жонланиш, кулги).** Мен қора лайлакни кўрган эмасман, бунақа лайлак Белоруссияда борми ёки йўқми ундан бехабарман, бу масаладаги нодонлигимга иқрорман. Модомики, бу олим қора лайлак бор деб ёзган экан, мен унга ишонаман. Эҳтимолки, бу диссертация бизнинг авараларимизга фойда етказар, буни билмайман, аммо бу диссертациянинг шундай фойда етказишига ҳам ишонмайман. Ҳар ҳолда, совет пулини Белоруссиянинг оқ, қора лайлакларини ва кулранг турналарини тадқиқ қилишга сарфламаслик керак. **(Қарсаклар).**

(Охири тўртинчи бетда)

ЎРТОҚ Н. С. ХРУШЧЕВНИНГ ЯКУНЛОВЧИ СЎЗИ

(Боши учинчи бетда)

Баъзан латифага ўхшаб кетган бундай мисолларнинг кўпини айтиб бериш мумкин. Бундай аҳволга хотима бериш пайти келди. Бундай ҳол фақат қишлоқ хўжалик фанидагина бўлаётгани йўқ. Ижтимоий фанларда ҳам шундай аҳволни кўриш мумкин. Менга айтишларига қараганда, масалан, бундай бир темани: «Ватан уруши вақтида партизанларнинг Белоруссия ўрмонларидаги ҳаракатлари» деган темани олиб, шу тема устида иш олиб бораётган эмишлар. Белоруссия ўрмонларида партизанлар иш олиб борганлиги, улар фашист босқинчиларга қарши қаҳрамонларча курашганлиги — мана шуларнинг ҳаммаси ҳаммага яхши маълум. Фақат Белоруссияда, Украинадагина эмас, шу билан бирга ҳамма жойда ҳам совет кишиларининг Ватан уруши йилларидаги мардлиги тўғрисида, уларнинг Ватанга, ленинизмнинг улуғ идеяларига чексиз содиқлиги тўғрисида, ҳеч шубҳасиз, китоблар ёзиш мумкин ва лозим. Лекин булар хотиралар, мақолалар, адабий асарлар бўлиши керак.

Халқ ўз олимларидан фанни ҳақиқатан бойитадиган, фанда янги йўллар очадиган асарлар кутмоқда. Биз фанни ривожлантира беришимиз, ўз билимларини ошириш устида иш олиб бораётган, илмий муваффақиятларни ва такомиллаштирилган натижаларни ишлаб чиқаришга бераётган кишиларни рағбатлантиришимиз, илмий-тадқиқот ишларини кенг авж олдиришимиз керак. Лекин фанга бўлган бизнинг яхши муносабатимизни, юмшоқроқ қилиб айтганда, эксплуатация қилаётган кишилардан фанни ҳимоя қилишимиз керак.

Совет олимлари, ва биринчи навбатда, Фанлар академияси, совет фанининг йирик арбоблари фан оламининг эшикларини ёшларга тағин ҳам кенгроқ очиб қўйиш устида бош қотиришлари керак. Олий ўқув юртларини тамомлаб чиққан ва илмий ишга ўзининг мойил эканлигини кўрсатган ёшларнинг ўқишни яна давом эттира олиши, фан кандидати ва доктори деган ном олиши учун бутун шарт-шароитни яратиб бериш керак.

Айрим масалаларга доир мулоҳазалар

Баъзи ўртоқлар ўз нутқларида заводларнинг директорларига ўз оталиқларидаги колхозлар ва совхозларга корхоналар ҳисобидан моддий ёрдам кўрсатиш ҳуқуқини бериш масаласини қўйдилар. Бу таклифга қўшилиш мумкин эмас. Агар биз бундай қарор қабул қиладиган бўлсак, маҳаллийчиликни, давлат маблағларини контролсиз ва хўжасизлик билан сарфлашни вужудга келтирамиз. Баъзан оталиққа олган корхона бой корхона бўлгани учунгина ўз ёрдамини бераверади. Бу корхонанинг қимматли машинаси бору, лекин бу машина ўзига керак эмас, шу сабабли у машинани колхозга ҳадя қилади. Лекин бу машина колхозга ҳам керак эмас, йиллаб ёта беради, бузилади. Ҳадя қилинган отнинг тишига қарамагин, деган гап бор, шунинг учун ҳам аравага қўшишга ярамаган отнинг терисини шилиб олиб, этик қилиб тикиш мумкин деган принцип билан бундай ёрдамдан фойдаланмоқдалар. **(Залда жонланиш).** Ҳадя қилинган нарсага мана шундай кўз билан қарамоқдалар. Бундай ёрдамлашиш йўлига тушиб олган раҳбарлар ўзларини сахий, бой қилиб кўрсатаётган бўлсалар ҳам, аммо ҳақиқатда бунақа ёрдамлашиш давлат маблағларини талон-торож қилишнинг ўзидир.

Колхозлар ва совхозларга ёрдам кўрсатиб туриш керак, бундай ёрдам кўрсатилмоқда ва бундан буён ҳам кўрсатила беради. Лекин бу ишни уюшқоқлик билан, давлат планларини бажариш йўли билан қилиш керак, муассасалар ва корхоналарнинг садақаси тариқасида эмас, балки тегишли ҳақ олиб ёрдам бериб туриш керак. Бундай садақалар колхозлар ва совхозларга фойда бермайди, шу сабабли биз бу иллатга қарши кескин курашмоғимиз лозим.

Партия, совет, хўжалик ишимизнинг ҳамма звеноларида давлат интизомини янада мустаҳкамлаш масаласини жиддий қилиб қўйиш керак, ўртоқлар. Бизнинг планлаштирувчи органларимиз ҳам, халқ хўжалиги кенгашларимиз ҳам, корхоналаримиз ҳам давлат интизомига қаттиқ риоя қилишлари, партия ва ҳукуматнинг топшириқларини бажаришлари лозим. Қишлоқ хўжалигини бошқарувчи янги органлар ҳам ўз ишларида пухталик ва интизом намунасини кўрсатишлари керак.

Смоленск область партия комитетининг секретари ўртоқ П. А. Абрасимов ўз нутқида аҳоли яшайдиган жойларнинг ҳаммасини электрлаштириш зарур, деган гапни айтди. Бу фикрга равшанлик киритиш керак. Совет халқи В. И. Лениннинг бутун мамлакатимизни электрлаштириш тўғрисида қўйган вазифасини муваффақиятли ҳал қилмоқда. Бизнинг мамлакатимизда катта иш олиб борилмоқда, лекин, ўртоқлар, давлат маблағларидан оқилона фойдаланайлик. Аввало, колхозлар ва совхозлардаги ишлаб чиқаришни электрлаштириш тўғрисида энг кўп ғамхўрлик қилиш, сут фермаларига энергия бериш, сигир соғишни, ем-хашак тайёрлашни ва кўп меҳнат талаб қиладиган бошқа ишларни механизациялаштириш керак. Лекин биз аҳоли яшайдиган майда-чуйда жойларнинг ва хуторларнинг ҳаммасини электрлаштириш вазифасини ҳозир ўз олдимизга қўя олмаймиз. Бу хуторлар аҳоли яшайдиган жойларни майдалаштириб юбориш ва хуторларни кўпайтириш йўли билан чоризмни мустаҳкамлаш сиёсатини маккорлик билан ўтказиб келган ва подшо министри бўлган Столипиндан бизга мерос бўлиб қолгандир. Агар биз Столипин ислоҳотидан мерос бўлиб қолган ҳар бир хуторга электр ўтказа берсак, бу билан ишлаб чиқариш соҳасини электрлаштиришни кечиктириб юборамиз. Ваҳоланки, ишлаб чиқариш соҳасидаги электр ҳаммадан кўра зарур.

Вақти-соати келиши билан биз қишлоқларнинг ҳаммасини ҳам электрлаштирамиз, албатта. Бу йўлда биз кўпгина иш қилдик, бу иш бундан буён ҳам давом эттирила беради. Лекин биринчи навбатда ишлаб чиқариш соҳаси электрлаштирилиши, меҳнатни кўп талаб қиладиган ишлар электрлаштирилиши лозим. Смоленск областида 418 колхоз ва совхоз бор, аммо аҳоли яшайдиган пунктлар 9 мингтадан кўпроқдир. Бу жойларнинг кўпчилиги хуторлар, бу хуторларни бошқа жойга кўчириш керак. 1938—1939 йилларда Украинада ишлаган вақтим эсимга тушиб қолди, ўша вақтда Житомир ва Киев областларида хуторлар жуда кўп эди. Ўшанда биз катта иш олиб бордик, колхозчилар ҳашар қилишиб хуторлардаги ёғоч иморатларни қишлоқларга олиб бориб ўрнатишди. Биз ҳар бир хуторда касалхона, болалар боғчаси, туғруқхона, клуб ва шу кабиларни қура олмаймиз. Худди шунингдек, ҳар бир хуторни ҳам электрлаштира олмаймиз. Агар биз ҳар бир хуторга электр кирита берсак, колхозларни хонавайрон қилиб қўйган бўламиз. Бундай йўл билан бориб бўлмайди, ҳамма ишни ҳам эви билан қилиш керак.

Совхоз ишчиларини картошка ва сабзавот билан таъминлаш тўғрисида яна бир марта гапириб ўтмоқчиман. Бу хусусдаги ўз мулоҳазаларимни илгари айтиб ўтган эдим, лекин бу мулоҳазаларни яна такрорлашни зарур деб ҳисоблайман, чунки Пленумда сўзга чиққанлар буни эслатиб ўтишди. Ҳар бир совхозда, ўртоқлар, жамоат сабзавотчилиги бўлиши керак. Жамоат сабзавотчилиги дейишдан муродим шуки, совхозларнинг ишчилари ва хизматчилари ўзларининг томорқа ерлари бўлмасдан, балки ўзларига керакли картошка ва сабзавотни совхоз полизида етиштирилган маҳсулотдан олиб турсинлар.

Совхозларда сабзавот-картошка етиштирувчи бригадалар тузиш, бу бригадаларга техника бериш керак. Шундай қилинганида сабзавот ва картошка арзонга тушади, сабзавот ва картошкани ишчиларга имтиёзли нархлар билан, ҳаттоки ўз таннархида сотиш мумкин бўлиб қолади. Бу, ишчиларга қулайлик туғдиради, улар совхозда меҳнат кунини тамомлаганларидан кейин сабзи, бодринг ва картошка етиштираман деб ўзларининг томорқа ерларида овора бўлиб юрмайдилар. Улар дам олиш учун, ўқиш учун кўпроқ вақтга эга бўлиб қоладилар. Ҳатто В. И. Ленин ҳам совхозларнинг ишчиларига томорқа ерлар беришга қарши чиққан эди.

Ўртоқ М. А. Ольшанский ўз нутқида маккажўхори силосига аммиак суви қўшиш масаласини гапириб ўтди. Буни мен диққатга сазовор бўлган аҳамиятли иш деб ўйлайман. Олимлар бу соҳада тадқиқот ишларини давом эттиришлари, аммиакли сувни ишлатиш натижаларини практикада синаб кўришлари ва бу хусусда ўз тавсияларини ишлаб чиқишлари керак. Бу нарсанинг чорвачилик учун фойдаси катта. Ерларни ўғитлаш учун ҳам, шунингдек маккажўхори силосига аммиакли сув қўшиш яхши натижа берса, мана шундай силосга қўшиш учун ҳам аммиакли сув ишлаб чиқаришни ташкил этиш чораларини ўйлаб кўриш керакка ўхшайди.

Амур область партия комитетининг секретари ўртоқ П. И. Морозовнинг соя тўғрисида айтган гапларини тамомила қувватлайман. Соя жуда фойдали экин. Сояни ўстириб дон ва чорва моллағга озуқа тайёрлаш мумкин бўлган республикалар, ўлкалар ва областлар бу экинга кўпроқ эътибор беришлари керак. Амур области ва Приморье ўлкаси соя етиштиришни кўпайтиришлари мумкин ва лозим.

Баъзи ўртоқлар қишлоқ хўжалик артели Уставини қайтадан кўриб чиқиш зарурлигини айтдилар. Бундай зарурият ҳақиқатан бор. Устав эскириб қолиш билан бирга, кўп жиҳатдан ўз вазифасини бажариб ҳам бўлди, колхозлар учун янги Устав керак.

Биз партия Программасини қабул қилдик, СССР нинг янги Конституциясини ишлаб чиқишимиз керак. Қишлоқ хўжалик артелининг янги Устави мана шу программ ҳужжатлар асосида ишлаб чиқилади ва колхозчилар съездининг тасдиқига тақдим этилади.

Ўртоқлар! Партия йигитлар ва қизларни колхозлар ва совхозларга бориб ишлашга чақирди. Ёшлар қишлоқ хўжалигини янада юксалтириш ишига ўз ғайратларини сарфламоқ учун бу чақириққа қизғин жавоб бермоқдалар. Шу муносабат билан қуйидаги мулоҳазаларни айтиб ўтмоқчиман.

Биринчидан, колхозларга ва совхозларга юбормоқ учун бизга унчалик кўп одам керак эмас. Шу сабабли партиянинг чақириғини одамларни шаҳарлардан қишлоқларга кўчиришга қаратилган қандайдир бир тадбир деб ўйламаслик керак. Ҳозир районларимизнинг кўпчилигида ишчи кучлари етарли. Лекин ёшлар орасидан кўнгилли бўлиб отилиб чиққан ватанпарвар кишиларни айрим колхозларга ва совхозларга, айниқса қўриқ ерларни ўзлаштираётган хўжаликларга юбориш керак. Одамларни узоқ жойларга кўчирмаслик учун, бу ишни энг яхшиси республикалар, областлар, ўлкалар доирасида қилиш керак. Ҳар бир республика, область, ҳар бир ўлка колхозлар ва совхозларни ўз резервлари ҳисобига янги кучлар билан тўлдира берсин. Дуруст, баъзи ҳолларда бошқа республикаларнинг ҳам ёрдами керак бўлиб қолиши мумкин, лекин энг муҳими маҳаллий имкониятлардан фойдаланиш керак.

Иккинчидан, қишлоқларга юбормоқ учун одамларни синчиклаб танлаб олиш керак. Ёзилган ҳар бир кишини юбора бериш ярамайди. Бизда шундай «штатли кўнгиллилар» ҳам борки, улар партиянинг чақириқларига тез «жавоб» бера оладилар, бунинг учун керакли харажатларни олишни биладилар, сўнгра эса ана шу пулларни олиб қайтиб келадилар ва яна навбатдаги чақириқни кутиб ётабередилар. **(Залда кулги).**

Колхозларга ва совхозларга қийинчиликлар билан ҳисоблашмай, ўзининг кучини умумий ишга сарфлашни истаган, ҳақиқатан соф виждонли, садоқатли кишиларни юбориш керак. Бундай кишиларни қўллаб-қувватлаш, уларга эътибор ва ёрдам бериш керак.

Коммунизм иши тантана қилади!

Ўртоқлар!

Ғарб матбуоти бизнинг Пленумимизнинг иши тўғрисида кўп ёзяпти. Ғарбда хурсанд бўлиб заҳарханда қилаётган, бизнинг шаънимизга ҳар хил туҳмат гапларни айтишдан тортинмаётган, Совет Иттифоқининг қишлоқ хўжалиги кризисга учради, социалистик қишлоқ хўжалик капиталистик қишлоқ хўжалик билан мусобақа қила олмайди, деган гапларни ёзаётган кимсалар бор. Бу жаноблар, Марказий Комитет Пленумида мамлакатимиз қишлоқ хўжалигидаги социалистик методлардан воз кечиш тўғрисида қарор қабул қилинади, деб беҳуда умид қилган бўлсалар керак. Бу жаноблар, биз қишлоқ хўжалигини ривожлантириш масалаларини нега бу қадар ўткир қилиб қўйганлигимизни тушунмаётирлар ва тушунмайдилар. Нима ҳам деяр эдик, букирни гўр тузатади, деган гап бор-ку. Жаноб империалистлар кризис тўғрисида бақирсалар бақираверсинлар, аммо биз ўртоқлар, бизнинг қишлоқ хўжалигимизда ҳеч қандай кризис йўқлигини яхши биламиз.

Қишлоқ хўжалик маҳсулотларини етиштириш ва тайёрлаш кейинги йилларда кўпайганлиги тўғрисидаги маълумотлар докладда айтиб ўтилган эди.

Яна бир марта эслатиб ўтаманки, давлат савдоси орқали гўшт ва гўшт маҳсулотлари 1953 йилда 1 миллион 757 минг тонна, 1961 йилда эса 4 миллион 33 минг тонна сотилди. Хўш, кризис шунақа бўладими? Сут 1953 йилда 1 миллион 980 минг тонна ва 1961 йилда 9 миллион 393 минг тонна сотилди, мол ёғи 1953 йилда 330 минг тонна сотилган бўлса, ўтган йил 632 минг тонна сотилди. Қанд 1953 йилда 2 миллион 410 минг тонна, 1961 йилда эса 4 миллион 550 минг тонна, тухум 1953 йилда 2 миллиард 45 миллион дона сотилган бўлса, 1961 йилда 5 миллиард 860 минг дона сотилди.

Лекин, ўртоқлар, нега биз камчиликлар тўғрисида гапираётирмиз, гапирибгина қолмасдан, шу билан бирга бу камчиликларни нега жуда қаттиқ танқид қилмоқдамиз? Бунинг сабаби шуки, қишлоқ хўжалик маҳсулотларини етиштиришнинг ўсиши халқ эҳтиёжларининг ўсишидан орқада қолмоқда. Қишлоқ хўжалик маҳсулотларининг шу миқдори билан ҳам талаб билан таклифни бир бирига мувофиқлаштириш мумкин эди. Агар биз солиқларни, заёмларни бекор қилмаганимизда эди, кам иш ҳақи олаётганларнинг иш ҳақини етти соатлик иш кунига ўтганимиз ҳолда оширмаганимизда эди, халқ фаровонлигини оширишга қаратилган бошқа чораларни кўрмаганимизда эди, биз аҳолининг озиқ-овқат маҳсулотларига бўлган талабини камайтирган бўлур эдик. Шу айтиб ўтилган чоралар амалга оширилганлиги натижасидагина меҳнаткашлар давлатдан қўшимча равишда 42 миллиард сўмлик манфаат кўрдилар-ку, ахир. Шу сабабли ҳам бизда талаб ошди.

Агар биз аҳолининг, айниқса кам ҳақ тўланаётган категориялардаги ишчилар ва хизматчиларнинг реал даромадларини ошириш йўлини ўтказмаганимизда эди, халқ истеъмол қиладиган молларнинг ва озиқ-овқат маҳсулотларининг ҳозирги миқдори ҳам ҳатто ортиб қолган бўлур эди. Капиталистик давлатда бундай аҳволда озиқ-овқат маҳсулотларининг етишмаслиги сингари ҳолат рўй бермагандек туюлар эди. Капиталистлар дарҳол нархларни ошириб юборур эдилар, шундай шароит вужудга келтирилар эдики, натижада ўн миллионлаб кишилар озиқ-овқат маҳсулотларини сотиб олишга қодир бўлолмай қолур эдилар. Магазинларида моллар тиқилиб ётган мамлакатлар кўп, аммо бу мамлакатларда одамлар егани овқат тополмай оч ва яланғоч юрибди.

Нега шундай? Бунинг сабаби жуда равшан: омборларда моллар тиқилиб ётибди, аммо шу молларни сотиб олиш учун халқнинг қўлида пул йўқ. Қишлоқ хўжалик ишлаб чиқариши юксак даражага кўтарилган ўша Америка Қўшма Штатларининг ўзини олиб қаранг. У ерда оч кишилар кўп. АҚШ да беш миллиондан кўпроқ киши бутунлай ишсиз, ярим ишсизлар ҳам кўп, буларнинг сони қанчалигини ким билади дейсиз? Бунақа кишиларнинг, иш ҳақи озгина бўлган бошқа жуда кўп кишиларнинг озиқ-овқатларни сотиб олиш учун пуллари йўқ, шунинг учун ҳам магазинларда озиқ-овқатлар қалашиб ётибди, шунинг учун ҳам ошиқча ишлаб чиқариш кризиси рўй бераётир. Бу ҳол меҳнаткашлар учун даҳшатли офатдир, одамлар озиқ-овқат маҳсулотларини сотиб олишга қодир эмас, аммо капиталистлар бу маҳсулотларни денгизга улоқтирмоқдалар, ёндириб кул қилмоқдалар.

АҚШ — бой мамлакат, лекин ҳатто президентнинг ўзи айтиб берган статистика маълумотларига қараганда, кўпгина мактабларнинг биноси авария ҳолатида турибди, мактаблар қуриш йилдан-йилга ёмонлашмоқда.

Биз қанчадан-қанча мактаб, касалхона, болалар муассасалари, уй-жой бинолари қурганлигимиз ўзингизга маълум. Бу қурилишлар ҳам давлатнинг аҳоли учун катта-катта маблағлар сарфлашини талаб қилмоқда. Агар бизнинг мамлакатимизда бирор кишининг квартираси бўлмаса, у бу тўғрида ариза ёзиб, квартира беришни талаб қилади. Бунақа ариза баъзи бир бюрократнинг жаҳлини чиқаради, аммо мен буни совет кишисининг онги нақадар ўсганлигини кўрсатувчи далил деб биламан, совет кишиси, мен, Совет Иттифоқининг гражданиман, менинг квартирам йўқ, буни ҳал қилиши лозим бўлганлар менга квартира топиб беришсин, менга квартирани биринчи навбатдами, ёки иккинчи навбатда беришни ҳал қилишсин, деб тўғри талаб қилади. Совет кишилари масалани мана шу тахлитда қўймоқдалар! Улар масалани бундай қўйишлари жуда тўғри. Капиталистик шароитда бундай масала жуда осон ҳал қилинади — ахир, капиталистик мамлакатларда «эркинлик» борку: агар сенинг квартиранг бўлмаса, ер билан осмон ўртасида яшайбер. Капиталистик мамлакатларда ҳеч кимдан квартира талаб қилолмайсан, сенга ҳеч ким ўз квартирасини бермайди. Бизнинг мамлакатимизда «эркинликни» бундай тушуниш аллақачон тугатилган ва совет социалистик тузумининг энг катта афзаллиги ҳам мана шундадир! **(Гулдурос давомли қарсаклар).**

Шуни айтиб ўтиш керакки, буржуа газеталари орасида ҳам бизнинг қишлоқ хўжалигини, саноатни ва маданиятни ривожлантиришдаги шак-шубҳасиз ютуқларимизни эътироф қилаётганлар бор. Ҳозир улар Совет Иттифоқидаги қишлоқ хўжалиги барбод бўлади, деган хом хаёлга ўрин йўқ, бугун, Марказий Комитет Пленумида кундалик рисқи-рўз тўғрисида гап бораётгани йўқ, деган фикрларни ёзмоқдалар. Улар бизнинг мамлакатимизда турмуш йилдан-йилга яхшиланиб бораётганлигини, одамлар яхши кийинадиган, серғайрат ва ўзларига ишончлари мустаҳкам эканлигини ёзмоқдалар.

Рост, бизнинг кучларимиз ва имкониятларимиз жуда катта! Мен Марказий Комитетнинг топшириғи билан 1955 йилдаги январь Пленумига доклад тайёрлаётганимда Госпландаги тажрибали баъзи қишлоқ хўжалик мутахассислари мени дўстларча огоҳлантириб, мамлакатда ҳар бир сигирдан соғиб олинадиган сут олти йил ичида 600 литр кўпайтирилади, деган вазифани қўйманг, дейишган эди. Чорвачиликка бағишланган уч йиллик план бор эди, натижада ҳар бир сигирдан соғиб олинаётган сут кўпайиш ўрнига камайиб кетди, деган гапни менга айтишган эди. Лекин, ўртоқлар, биз ишимизни жуда тараққий қилдириб юбордик.

Масалан, бундан етти йил муқаддам Украинада ҳар бир сигирдан ўрта ҳисобда йилига 1300 литр сут соғиб олинар эди. Ўша вақтда ҳар бир сигирдан 2500 литр сут соғиб олиш даражасига етиш жуда қийин, бу даражага қисқа вақт ичида етиш деярли мумкин эмас, дейишган эди. Аммо ҳозир шундай ҳодисалар ҳам бўлаяпти: бирор кенгашда совхоз директори ёки колхоз раиси сўзга чиқиб, бу йил бизда фалон сабабларга кўра ҳар бир сигирдан атиги 2500 литрдан сут соғиб олдик, деб буни камчилик қаторида гапиради. **(Қарсаклар).**

Такрор айтаманки, бизнинг имкониятларимиз катта. Шу сабабли биз ўзимизни кам иш қилганимиз учун танқид қилаётганимиз йўқ, балки кўпроқ иш қилишимиз керак деб, агар ўз имкониятларимиздан оқилона фойдалансак, тағин ҳам кўпроқ натижага эришмоғимиз мумкин, деб ўзимизни танқид қилаётирмиз. **(Гулдурос, давомли қарсаклар).**

Ўртоқлар! Марказий Комитет Пленуми ўз ишини тамомлаяпти. Марказий Комитетнинг эндиги Пленумига ишлаб чиқаришда эришилган энг яхши кўрсаткичлар билан келишимизга, бу кўрсаткичлар, об-ҳаводан қатъи назар, яхшироқ кўрсаткичлар бўлишига ишонаман. Мамлакатимизнинг қишлоқ хўжалиги учун об-ҳавонинг аҳамияти бор, албатта, лекин ҳар йили ҳам шундай бўлиб турадики, баъзи жойларда қуёш сал кўпроқ нур беради, баъзи жойларда ёғин керагидан кўра кўпроқ бўлади, баъзи жойларда эса керагидан кўра камроқ бўлади. Бироқ, агар биз яхшилаб ишласак, у ҳолда буларнинг ҳаммаси — иссиқнинг ҳам, ёғиннинг ҳам ҳисоби тўғри бўлиб кетади, чунки мамлакатимизнинг бепоён ерлари бор.

Ҳозир айтиш мумкинки, кўклам деразамизни тақиллатиш билангина чекланаётгани йўқ. Кўп районларда экиш бошланиб кетди, экиш ишлари кундан-кунга кенгая беради. Ҳали ҳам фурсати бўлган жойларда экишга яхшилаб тайёрланиш керак, аммо экиш бошланиб кетган жойларда эса экиш ишларини муваффақиятли ўтказмоқ учун ҳамма имкониятлардан фойдаланиш керак. Уруғликнинг сифатига алоҳида эътибор беришнинг аҳамияти катта. Бир қанча районларда колхозлар ва совхозлар алмаштириб олинадиган уруғлик фондини ўз вақтида ташиб олмаётирлар, деб менга айтишди. Буни текшириб кўриш керак, агар аҳвол ҳақиқатан шундай бўлса, бу камчиликни тузатиб олиш даркор. Жамики техника тартибга солиб қўйилиши, одамлар жой-жойига тўғри қўйилиши ва яхши меҳнат қиладиган бўлиши лозим.

Баъзи ўртоқлар бундай дейишлари мумкин: Яқиндагина съезд тамом бўлди, партия Программасини қабул қилдик, катта планларни мўлжаллаб қўйдик, нотиқларнинг съездда сўзлаган нутқлари ҳали қулоғимиздан кетгани йўғу, яна қишлоқ хўжалигидаги камчиликларни танқид қилиш бошланяпти.

Бу танқид ишни дарҳол яхши бошлаб юбормоқ ва партия Программасида мўлжалланган вазифаларни бажармоқ учун, коммунистик жамият қурувчиларини озиқ-овқат маҳсулотлари билан яхши таъминлаб турмоқ учун қилиняпти. **(Қарсаклар).**

Бизнинг совет халқимиз шунга амин бўлиши мумкинки, партия, унинг Марказий Комитети, комсомол, совхозларнинг ҳамма меҳнаткашлари, колхозчилар, ўз меҳнати билан қишлоқ хўжалигига ёрдамлашаётган саноат ишчилари ўзларининг куч-ғайратларини кўпайтирадилар, XXII съезд қўйган вазифаларни ҳал қиладилар, партиямиз Программасининг қишлоқ хўжалиги соҳасида қўйган вазифаларини бажаришни таъминлайдилар. **(Гулдурос, давомли қарсаклар).** Бу — биз, коммунистлар учун нақадар юксак мукофот бўлади.

Ишчилар ва деҳқонлар В. И. Ленин бошчилигидаги коммунистлар партияси раҳбарлигида мамлакатимизда Улуғ Октябрь социалистик революциясини рўёбга чиқардилар. Собиқ чор Россияси илғор позицияларга чиқиб олди. Энг тараққий этган капиталистик мамлакатлар фан, маориф, маданият соҳасида бизга етиб олиш вазифасини ўз олдиларига қўймоқдалар.

Космосга биринчи бўлиб йўл очган кишининг номи ва биринчи космонавтни юлдузларга юборган мамлакатнинг номи асрлар бўйи унутилмайдиган ном бўлиб қолади. Совет Социалистик Республикалари Иттифоқи мана шундай мамлакатдир, биринчи космонавт эса совет граждани, коммунист Юрий Гагариндир. Совет Иттифоқининг граждани, Коммунистик партия аъзоси Герман Титов биринчи бўлиб Ер шарини бир кунда 17 марта айланиб учиб ўтди. Тарихга абадий ёзилиб қолган нарсани энди учишларнинг ҳисоб-китоби ўзгартира олмайди. Космосга борадиган йўлни бизнинг мамлакатимиз ва бизнинг кишиларимиз очиб берди. Бу билан улар бу йўлни бошқа мамлакатлар учун ва бошқа халқлар учун ҳам очиб бердилар. Агар космик кемалар яратилса, энди бу йўлда ҳамма ҳам учиши мумкин. Дадил кишилар ҳар бир мамлакатда топилади, шу сабабли космосга сонсиз-саноқсиз учиш мумкин.

Бундан икки-уч йил муқаддам Америка мактабларининг ўқитувчилари бизнинг мамлакатимизга келиб, биздаги халқ маорифи ишларининг қўйилишига, биздаги олий таълим ишларига жуда юксак баҳо бердилар. Улар Совет Иттифоқига шу қадар зўр муваффақиятлар келтираётган ажойиб инженерлар, техниклар, илмий кадрларни совет мактаби тарбиялаб бераётганлигини уқтириб ўтдилар.

Аристократлар қорасуяк деб ҳисоблаб юрган ишчиларнинг, деҳқонларнинг ўзлари фан, техника соҳасида, санъат, маданият соҳасида ўз қобилиятларини амалда исбот қилдилар. Бинобарин, гарчи биз қишлоқ хўжалиги соҳасида юксак даражада ривожланган баъзи капиталистик мамлакатлардан ҳозир заифроқ бўлсак ҳам, лекин, ўртоқлар, шу тараққий этган мамлакатларга бу соҳада ҳам етиб оламиз ва улардан ўзиб кетамиз. **(Қарсаклар).** Қийинчиликларни албатта енгамиз. Бизнинг яхши саноатимиз бор, у қишлоқ хўжалик ишлаб чиқариши учун зарур механизация воситаларини бериб турибди ва бундан буён тағин ҳам кўпроқ беради. Қишлоқ хўжалик меҳнаткашларини илм-фаннинг илғор муваффақиятлари билан қуроллантириб турган илғор фанимиз бор. Бизнинг кадрларимиз: инженерларимиз, экономистларимиз, зоотехникларимиз энг катта ва энг мураккаб вазифаларни ҳал қилиб бера оладилар.

Пленум ишида қатнашган ўртоқлар жойларига борганларидан кейин уларнинг бурчи Марказий Комитет Пленумининг қарорларини фақат тушунтириб беришдангина иборат бўлмайди. Ташкилий иш олиб бориш, кадрларни жой-жойига тўғри жойлаштириш, қишлоқ хўжалик ишларини олиб боришдаги янги, илғор усулларни одамларга ўргатиш керак.

Халқимиз партия билан ҳамфикр бўлиб яшамоқда, ўзининг қаҳрамонона меҳнати билан коммунистик жамият қурмоқда. Назариямизнинг асосчилари Маркс, Энгельс, Лениннинг кўрсатмалари амалга оширилмоқда. Биз ҳаммамиз, уларнинг шогирдлари ва издошлари, коммунизмнинг тўла тантанаси учун ҳамма ишни ўз қўлимиз билан, ўз меҳнатимиз билан қилишимиз лозим! Бу билан марксча-ленинча назариямизни улуғлаган бўламиз.

Биз ўз муваффақиятларимиз билан коммунистик байроғимизнинг бутун ер юзида ғалаба қилиши учун кенг йўл очамиз! **(Гулдурос, давомли қарсаклар. Ҳамма ўрнидан туради).**

Н. С. ХРУШЧЕВ ЯПОНИЯ ЭЛЧИСИ Х. ЯМАДАНИ ҚАБУЛ ҚИЛДИ

СССР Министрлар Совети Раиси Н. С. Хрушчев 10 мартда Кремлда Япониянинг СССРдаги фавқулодда ва мухтор элчиси Х. Ямадани унинг илтимосига кўра қабул қилди ва у билан суҳбатлашди.

Элчи Н. С. Хрушчевга Япония бош министри Хаято Икеданинг шахсий мактубини топширди. Япония бош министри бу мактубида Япония ҳукумати Америка Қўшма Штатларининг атмосферада ядро қуроли синовларини яна бошлаб юбориш тўғрисидаги қарорига қарши норозилик билдирганлигини хабар қилади ва Совет ҳукуматига мурожаат қилиб, ядро қуроли синовларини тақиқлаш тўғрисида тезликда битим тузиш учун бутун кучини сарф қилишни илтимос қилади.

Н. С. Хрушчев элчига айтдики, Совет ҳукумати ёппасига ва батамом қуролсизланиш тўғрисида ҳамда ядро қуроли синовларини тўхтатиш ҳақида бир битимга келиш учун қўлидан келган ҳамма чораларни кўриб келди ва бундан буён ҳам кўради.

Суҳбатда СССР Ташқи ишлар министрлиги коллегиясининг аъзоси И. И. Тугаринов ҳозир бўлди.

СОВЕТ ДЕЛЕГАЦИЯСИ ЖЕНЕВАГА КЕЛДИ

ЖЕНЕВА, 10 март. (ТАСС). Қуролсизланиш масалалари билан шуғулланувчи 18 давлат комитетининг ишида қатнашмоқ учун СССР ташқи ишлар министри А. А. Громико Женевага келди. У билан бирга СССР ташқи ишлар министрининг ўринбосарлари В. А. Зорин ва В. С. Семенов, шунингдек делегациянинг экспертлари ва маслаҳатчилари ҳам келдилар.

Женева аэродромида А. А. Громико баёнот берди. 18 давлат комитети олдида, деди у, бутун инсониятнинг келажаги учун ғоят катта аҳамиятга эга бўлган муҳим проблемани қараб чиқиш ва ҳал этиш вазифаси турибди. Фурсатни қўлдан бой бермай, халқларнинг бутун кучларини сафарбар қилиш ва зўр бериб қуролланишнинг авж олдирилишини тўхтатиш, халқларни даҳшатли ракета-ядро уруши хавфидан халос қилиш керак. Ёппасига ва батамом қуролсизланиш ер юзида мустаҳкам тинчликка, урушни жамият ҳаётидан чиқариб ташлашга эришишнинг радикал йўли эканлигини эндиликда ҳамма эътироф этди. Комитет составига кирувчи ҳамма давлатлар, деб давом қилди министр, шу вақтгача инсоният олдида пайдо бўлган проблемалар орасида энг муҳим бўлган проблеманинг — инсониятни зўр бериб қуролланишдан ва янги ҳарбий халокат хавфидан халос қилиш проблемасининг ҳал этилиши учун жавобгарликни англайдилар, деб умид қилишни истайман. Совет ҳукумати шу нарсага аминки, агар давлатлар ва аввало, катта давлатлар қуролсизланиш масаласига ҳозирги кунда етакчи давлатларнинг сиёсатчилари ва бош штаблари томонидан одамларни кўплаб қириш воситалари ишлаб чиқаришга эътибор берилаётган даражада эътибор берсалар, у ҳолда бу буюк ишда муваффақият қозонилиши таъминланган бўлур эди.

Совет Иттифоқининг вакиллари, деб таъкидлади сўзининг охирида А. А. Громико, комитет ишида ижобий натижаларга эришмоқ учун ўзларига боғлиқ бўлган ҳамма чорани кўрадилар. Халқлар музокараларнинг бошқа қатнашчилари ҳам яхши ниятларини ва битимга келишга интилишларни кўрсатадилар, деб кутмоқдалар.

СССР ташқи ишлар министри А. А. Громико Совет Иттифоқи номидан ҳамда қуролсизланиш масалалари билан шуғулланувчи 18 давлат комитети кенгашида қатнашадиган совет делегацияси номидан Швейцария халқига, Женева шаҳрининг аҳолисига ва маъмурларига муваффақият тилади.

Миллатлар Советига сайлов ўтказувчи Ўзбекистон ССР сайлов комиссиясининг мажлиси

12 мартда СССР Олий Советининг Миллатлар Советига сайлов ўтказувчи Ўзбекистон ССР сайлов комиссиясининг навбатдаги мажлиси бўлди. Мажлисда комиссия раиси С. Н. Нуриддинов раислик қилди.

Комиссия республика министрликлари ва бошқармаларининг сайлов кампаниясига хизмат кўрсатиш соҳасидаги тадбирлари ҳақидаги ахборотларини тинглади. Ўзбекистон ССР маданият министрининг ўринбосари И. М. Федоренко, «Ўзбекбирлашув» правлениеси раисининг ўринбосари З. Ш. Сиражев, граждан ҳаво флоти Ўзбекистон территориал бошқармасининг бошлиғи А. Ю. Ғозиназаров, Тошкент темир йўли бошлиғининг ўринбосари А. П. Троицкий ахборот бердилар. (ЎзТАГ).

ФАБРИКА АГИТАТОРЛАРИ

Пойтахтимиздаги «Шарқ гули» бадиий каштачилик фабрикасининг кўпгина меҳнатсевар қизлари ишлаб чиқаришда илғор бўлиш билан бирга, жамоат ишларида ҳам ўзларини кўрсатмоқдалар. Чевар қизлар шу кунларда ишдан кейинги вақтларичи сайловолди агитациясига бағишламоқдалар.

Фабриканинг Ҳ. Хўжаева, Н. Носирова, Г. Собирова, М. Қодирхўжаева, Я. Йўлдошева, Ш. Юсупова ўртоқлар каби ўнлаб агитаторлари Октябрь районидаги 308-сайлов участкаси ишларига яқиндан кўмаклашмоқдалар, агитпунктлар томонидан белгиланган оммавий тадбирларни амалга оширишда муносиб ҳисса қўшаётирлар. Улар КПСС XXII съезди материаллари юзасидан қизиқарли суҳбатлар ўтказиб, сайловчиларни депутатликка номзодларнинг таржимаи ҳоли билан таништирмоқдалар.

Н. ИНОҚОВ

Редактор М. ҚОРИЕВ.

ТОМОШАЛАР. ЭЪЛОНЛАР.

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

13 МАРТДА

Рус тилида: 18.00 — Армия спорт клуби залидан **«А» класси бўйича Совет Иттифоқи биринчилиги учун хотин-қизлар командалари ўртасида волейбол бўйича ўйин ҳақида репортаж.**

Ўзбек тилида: 18.45 — **Ғунча** (телевизион журнал), 19.25 — **Телевизион янгиликлар,** 19.40 — **Беш қиррали юлдузнинг сири** (телеочерк), 20.20 — **Концерт.**

Рус тилида: 21.00 — **Олмосдан ҳам пишиқ** (телеочерк), 21.15 — **Телевизион янгиликлар,** 21.30 — **Олег Стриженев ижоди** (Севимли киноартистлари циклидан).

ТЕАТР

НАВОИЙ НОМЛИ ТЕАТРДА — 13/III да **Кашмир қиссаси,** 14/III да **Кармен.**

ҲАМЗА НОМЛИ ТЕАТРДА — 13/III да **Гамлет,** 14/III да **Номус.**

ТОШКЕНТ ДАВЛАТ ЦИРКИДА — 13/III дан **«Йўлбарслар»** совет аттракциони, ўргатувчи — РСФСР да хизмат кўрсатган артист **Маргарита Назарова.**

КИНО

Ганг қизи — «ВАТАН» (кундуз соат 1, 2 ярим, кеч 5 ярим, 7 ва 9-50 минутда), СОБИР РАҲИМОВ номли, «ДРУЖБА» (1-залда), «ИСКРА» (1 ва 2-залда), (кундуз ва кечқурун).

Т-9 сувости кемаси — «ВАТАН» (эрталаб соат 10, 11 ярим, кундуз 4 ва кеч 8-25 минутда), «ДРУЖБА» (2-залда), «ИСКРА» (3-залда), «ЮЛДУЗ» (кундуз ва кечқурун).

Она-Ҳиндистон (1 ва 2-серия) — «МИР» (кундуз ва кечқурун), «ИСКРА» (кундуз соат 1-50 ва кеч 9-10 минутда).

Қирувчилар — «ЁШ ГВАРДИЯ» (эрталаб соат 9 ярим, 11-20 минут, кундуз 1-20 минутда).

Умумий дўстимиз — «ЁШ ГВАРДИЯ», «КОМСОМОЛ 30 ЙИЛЛИГИ», «ЎЗБЕКИСТОН», «ЎЗБЕКИСТОН 25 ЙИЛЛИГИ», «СПУТНИК» (кундуз ва кечқурун).

«Қизил Ўзбекистон», «Правда Востока» ва «Ўзбекистони Сурх» бирлашган нашриётининг босмахонаси, Тошкент шаҳри

Р.04894. Нашр. Г.—1548.